

79BA
April 2018

वसंत - 001

Seat Number

--	--	--	--	--	--

Special Paper - III : Group B.1 : Marathi : MAR - 362
साहित्य विचार - II
(36024)

P. Pages : 1

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
5. उजवीडकील अंक गुण दर्शवितात.

1. भरताचे रससूत्र स्पष्ट करा. 16
किंवा
साहित्य आणि समाज यातील परस्परसंबंध स्पष्ट करा.
2. पुढीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. 12
अ) व्यंजनेचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) लेखक तशी शैली-स्पष्ट करा.
क) ग्रामीण - नागर अभिरुची स्पष्ट करा.
ड) लक्षणेचे प्रकार स्पष्ट करा.
इ) रसाचे प्रकार स्पष्ट करा.
3. पुढील पैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. 12
अ) आशय तशी शैली. ब) रसध्वनी.
क) सांस्कृतिक वातावरण. ड) साहित्यिकाची बांधिलकी.

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

Special Paper - III : Group B.2 : Hindi : HIN - 362

हिंदी साहित्य का इतिहास - II

(36054)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचनाएँ :-

1. प्रश्न पुस्तिकापर आसन क्रमांक के अलावा कुछ ना लिखे ।
2. ग्राफ या आकृती निकालने के लिए पेपर छुडाने वक्त काले स्याही का पेन अथवा काली एच्.बी. पेन्सिल का ही उपयोग किजिए ।
3. अतिरिक्त पुरवनी नहिं दी जाएगी इस बात का विद्यार्थी ध्यान रखें ।
4. सभी प्रश्न अनिवार्य है।
5. दाहिनी ओर प्रश्न के पूर्णांक है।

1. भारतेंदुकालीन काव्य की प्रमुख विशेषताएँ स्पष्ट कीजिए।

12

अथवा

निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

- अ) प्रयोगवाद का परिचय दीजिए।
- आ) द्विवेदीयुगीन काव्य की प्रमुख विशेषताएँ संक्षेप में लिखिए।
- इ) छायावाद की विशेषताएँ संक्षेप में स्पष्ट कीजिए।

2. भारतेंदु पूर्व खड़ीबोली गद्य का परिचय दीजिए।

12

अथवा

निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

- क) जैनेंद्र कुमार का साहित्यिक परिचय दीजिए।
- ख) कहानी विधा का विकासात्मक अध्ययन संक्षेप में स्पष्ट कीजिए।
- ग) फणीश्वरनाथ रेणू का साहित्यिक योगदान बताइए।

3. अ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर टिप्पणी लिखिए। 5
 i) साकेत ii) रश्मिरथी
- आ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर टिप्पणी लिखिए। 5
 i) मैला आँचल ii) कोणार्क
4. निम्नलिखित प्रश्नों के एक वाक्य में उत्तर लिखिए। 6
- अ) 'तार सप्तक' के संपादक कौन हैं?
- ब) 'मधुशाला', 'मधु कलश' काव्य ग्रंथों के कवि कौन हैं?
- क) 'कामायनी' महाकाल की रचना किसने की है?
- ड) दिव्या, अमिता, झूठा-सच उपन्यास के लेखक कौन हैं?
- इ) देवकीनंदन खत्री का उपन्यास कौन - सा है?
- फ) उपन्यास सम्राट किसे माना जाता है?

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP B.2 : संस्कृत : SAN - 362 :
कादंबरी व भगवद्गीता (शुकनासोपदेश)
(36084)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

1. खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

10

- 1) 'शुकनासोपदेश' यातील नायक कोण?
- 2) 'शुकनास' कोण आहे?
- 3) शुकनासाने कोणत्या प्रसंगी चंद्रापीडाला उपदेश केला?
- 4) चंद्रापीडाच्या वडीलांचे नाव काय होते?
- 5) कोणत्या वयात लक्ष्मी मनुष्याला धुंद करते?
- 6) बाणभट्टाच्या वडीलांचे नाव काय?
- 7) अनर्थाकडे जाणारी परंपरा कोणती?
- 8) लक्ष्मीचा मद कसा असतो?
- 9) गुरुचा उपदेश कोठे प्रवेश करतो?
- 10) माणसाचे पतन कशामुळे होते?

2. भाषांतर करा कोणतेही दोन

10

- 1) आलोकयतु तावत् कल्याणभिनिवेशी लक्ष्मीमेव प्रथमम् । इयं हि सुभटखडगमण्डलोत्पलवनविभ्रमभ्ररी लक्ष्मीः क्षीरसागरात् पारिजातपल्लवेभ्यो रागम्, इन्दुशकलादेकान्तबक्रताम्, उच्चैःश्रवस श्रृञ्चलतां कालकूरान् मोहशक्ति, मदिराया मदं, कौस्तुभमणे रतिनैष्ठुर्यम् ।
- 2) इयं संवर्द्धनवारिधारा तृष्णाविषवल्लीनाम् । व्याधगीतिरिन्द्रिय-मृगाणाम् । परामर्शधूमलेखा सच्चरितचित्राणाम् । विभ्रमशय्या मोहदीर्घनिद्राणाम् । निवासजीर्णवलभी धनमदपिशाचिकानाम् । तिमिरोद्गतिः शास्त्रदृष्टीनाम् ।
- 3) कामं भवान् प्रकृत्यैव धीरः, पित्रा च महता प्रयत्नेन समारोपित संस्कारः । तरलहृदयमप्रतिबुद्धिञ्च मदयन्ति धनानि । तथापि भवद्गुणसन्तोषो ममिवं मुखरीकृतवान् । इदमेव च पुनः पुनरभिधीयसे विद्वांसमपि सचेतनमपि महासत्त्वमपि अभिजातमपि धीरमपि प्रयत्नवन्तमपि पुरुषमियं दुर्विनीता खलीकरोति लक्ष्मीरिति ।

3. ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. कोणतेही दोन

10

- 1) उन्नमय स्वबन्धुवर्गम् ।
- 2) जातुषाभरणानीव सोष्माणं, न सहन्ते ।
- 3) राज्यविषविकारतन्द्राप्रदा राजलक्ष्मीः ।

4. चंद्रापीडाला तारुण्यकाळात शुक्रनासाने कोणता उपदेश केला.

10

किंवा

संपत्ती माणसामध्ये कोणकोणते परिवर्तन घडवून आणते हे शुक्रनासोपदेशाच्या आधारे स्पष्ट करा.

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP B.3 : ENGLISH : ENG - 362
Twentieth Century English Literature - II
(36244)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figures to right indicate full marks.

Texts Prescribed:

- i) St. Joan by G. B. Shaw.
- ii) The Power and the Glory by Graham Greene.

1. a) Write a note on various trends in Modern English novel. 12

OR

- b) Write short notes on any two of the following.

- i) Problem plays of the 20th century.
- ii) Irish Dramatic movement.
- iii) Regional novel.
- iv) Novel of Ideas.

2. a) "Saint Joan is a record of what mankind does to its geniuses and saints", Discuss. 14

OR

b) Write short notes on **any two** of the following.

- i) King Charles VII in 'Saint Joan'.
- ii) The Earl of Warwick.
- iii) Saint Joan's trial.
- iv) Significance of the Epilogue in the play 'Saint Joan'.

3. a) Compare and contrast the characters of The Whisk Priest and the Lieutenant of Police. **14**

OR

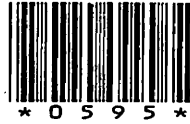
b) Write short notes on **any two** of the following.

- i) Mestizo.
- ii) The title 'The Power and the Glory'.
- iii) Maria's village.
- iv) Mr. Tench.

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

वसंत - 006 / 007 / 008

SPECIAL PAPER - III : GROUP C : ECONOMICS : ECO - 362

(a) Public Finance and Policies - II (36104) /

(b) Economics of Indian Agriculture - II (36105) /

(c) Research Methodology for Economics - II (36106)

P. Pages : 7

**(a) Public Finance and Policies - II
(36104)**

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt **any two** question from Q. No. 3 to 5.
6. Draw neat diagram wherever necessary.
7. Figures to the right indicate full marks.

- 1. Write answer the following questions in two sentences any five. 10**
- a) State the two principles of public expenditure.
  - b) State the two objectives of public debt.
  - c) What is functional finance ?
  - d) What is deficit financing ?
  - e) State the two causes of increasing public debt.
  - f) State the meaning of revenue expenditure.
  - g) State the two instruments of fiscal policy.
  - h) What is surplus budget ?

2. Write short notes any two. 10
- a) Objectives of public expenditure.
  - b) Repayment of public debt.
  - c) Limitations of fiscal policy.
3. Explain the effects of public expenditure. 10
4. What is fiscal policy ? Explain the objectives of fiscal policy. 10
5. Explain the role of deficit financing in developing countries. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. आवश्यक त्या ठिकाणी आकृती काढा.
8. उजव्या बाजूकडील आकडे गुण दर्शवितात

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - अ) सार्वजनिक खर्चाची दोन तत्वे सांगा.
  - ब) सार्वजनिक कर्जाची दोन उद्दिष्टे कोणती ?
  - क) क्रियात्मक आयव्यय म्हणजे काय ?
  - ड) तूटीचा अर्थभरणा म्हणजे काय ?
  - इ) सार्वजनिक कर्ज वाढीची दोन कारणे सांगा.
  - फ) महसूली खर्चाचा अर्थ सांगा.
  - ग) वित्तीय धोरणाची दोन साधने सांगा.
  - ह) शिलकी अदांजपत्रक म्हणजे काय ?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. 10
  - अ) सार्वजनिक खर्चाची उद्दिष्टे.
  - ब) सार्वजनिक कर्ज परतफेडीचे मार्ग.
  - क) राजकोषीय धोरणाच्या मर्यादा.
3. सार्वजनिक खर्चाचे परिणाम स्पष्ट करा. 10
4. राज्य वित्तीय धोरण म्हणजे काय ? राज्य वित्तीय धोरणाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा. 10
5. विकसनशिल अर्थव्यवस्थेत तूटीच्या अर्थभरणाची भूमिका स्पष्ट करा. 10

*****

(b) Economics of Indian Agriculture - II
(36105)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt any two question from Q. No. 3 to 5.
6. Figures to the right indicate full marks.

1. Write answer in two sentences any five. 10
    - a) What is meant by price stabilization ?
    - b) What do you mean by price fluctuation ?
    - c) State the meaning of co-operative marketing.
    - d) What do you mean by national agriculture policy.
    - e) State any two merit of agricultural marketing.
    - f) What is meant by marketable surplus.
    - g) What is meant by crop insurance policy ?
    - h) Write any two objectives of agricultural policy.
  2. Write short notes any two. 10
    - a) Role of Government in price stabilization.
    - b) Phases of agriculture policy.
    - c) Importance of agricultural marketing.
  3. Explain the effects of changes in agricultural prices. 10
  4. Explain the types of agricultural marketing. 10
  5. State the problems of agricultural finance. 10
- *****
- 10

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच. बी. पेन्सीलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. उजव्या बाजूकडील आकडे गुण दर्शवितात

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - अ) किंमत स्थिरीकरण म्हणजे काय ?
  - ब) किंमतीतील चढ-उतार म्हणजे काय ?
  - क) सहकारी विक्री व्यवस्थेचा अर्थ सांगा.
  - ड) राष्ट्रीय कृषी धोरण म्हणजे काय ?
  - इ) शेतमाल विक्रीव्यवस्थेचे कोणतेही दोन गुण सांगा.
  - फ) विक्री योग्य वाढावा म्हणजे काय ?
  - ग) पिक विमा योजना म्हणजे काय ?
  - ह) कृषी धोरणाचे कोणतेही दोन उद्देश लिहा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. 10
  - अ) किंमत स्थिरीकरणात सरकारची भूमिका.
  - ब) कृषी धोरणाच्या अवस्था.
  - क) कृषी विपणन व्यवस्थेचे महत्त्व.
3. कृषी मालाच्या किंमतीतील बदलाचे परीणाम स्पष्ट करा. 10
4. कृषी विपणन व्यवस्थेचे प्रकार स्पष्ट करा. 10
5. कृषी वित्तपुरवठ्यांच्या समस्या लिहा. 10

*****

(c) *Research Methodology for Economics - II*
(36106)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. **1 and 2** are compulsory.
5. Attempt **any two** question from Q. No. 3 to 5.
6. Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in two sentences **any five**. 10
  - a) Write two basic principles of sampling.
  - b) Meant by data collection.
  - c) State the meaning of observation.
  - d) Write two objectives of research report.
  - e) State two characteristics of computer.
  - f) What is meant by coding ?
  - g) Write two means of sampling.
  - h) Explain the nature of computer.
2. Write short notes **any two**. 10
  - a) Types of questionnaire.
  - b) Difficulties of report writing.
  - c) Merits of participant observation.
3. Explain the process of sampling. 10
4. Explain the methods and sources of data collection. 10
5. State and explain the structure and type of computer. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - अ) नमुना निवडीचे दोन मुलभूत तत्वे लिहा.
  - ब) तथ्य संकलन म्हणून काय आहे ?
  - क) निरीक्षणाचा अर्थ सांगा.
  - ड) संशोधनाची दोन उद्दिष्ट्ये लिहा.
  - इ) संगणकाची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
  - फ) कोडींग म्हणजे काय ?
  - ग) नमुना निवडीचे दोन गुण लिहा.
  - ह) संगणकाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
2. दोहोंवर टिपा लिहा. 10
  - अ) प्रश्नावलीचे प्रकार.
  - ब) अहवाल लिखाणातील समस्या.
  - क) सहभागी निरीक्षणाचे गुण.
3. नमुना निवडीची प्रक्रिया स्पष्ट करा. 10
4. तथ्य संकलनाच्या पध्दती व साधने स्पष्ट करा. 10
5. संगणकाची रचना व प्रकार स्पष्ट करा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP D : POLITICAL SCIENCE : POL - 362
Personnel Administration and Management - II
(36114)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 & 2 are compulsory.
5. Write any two questions from 3 to 5.
6. Figures to right indicate full marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
  - i) What is the meaning of planning ?
  - ii) Give the meaning of Administrative leadership.
  - iii) Explain the meaning of policy formation.
  - iv) Explain two problem of decision making.
  - v) Give two characteristics of motivation.
  - vi) What is the meaning of public relation ?
  - vii) What is the meaning of personal contact ?
  - viii) Give five names of political films.
2. Write short notes any two. 10
  - i) Characteristics of management.
  - ii) Development of administrative leadership.
  - iii) Basis of political formation.
  - iv) Factors effecting morale.
3. Explain the functions of management. 10
4. Explain the Approaches of Administrative leadership. 10
5. Explain the means of public relations. 10

*****

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 व 2 आवश्यक.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न लिहा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. दोन वाक्यात उत्तरे द्या कोणतेही पाच. 10
  - 1) नियोजन म्हणजे काय ?
  - 2) प्रशासकीय नेतृत्व म्हणजे काय ?
  - 3) धोरण निश्चितीचा अर्थ स्पष्ट करा.
  - 4) निर्णय निर्धारणातील दोन समस्या सांगा.
  - 5) प्रेरणेची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
  - 6) जनसंपर्क म्हणजे काय ?
  - 7) वैयक्तिक संपर्क (Personal contact) म्हणजे काय ?
  - 8) पाच राजकीय चित्रपटांची नावे सांगा.
2. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 10
  - 1) व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये
  - 2) प्रशासकीय नेतृत्वाचा विकास.
  - 3) धोरण निश्चितीचे आधार.
  - 4) मनोधीर्यावर प्रभाव टाकणारे घटक.
3. व्यवस्थापनाची कार्ये सविस्तर स्पष्ट करा. 10
4. प्रशासकीय नेतृत्वाबाबतचे दृष्टीकोन स्पष्ट करा. 10
5. जनसंपर्काची साधने स्पष्ट करा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP E : HISTORY : HIS - 362**(A) History of Japan (1840 - 1960) (36124) /****(B) Expansion & Fall of the Maratha Power (1761 - 1818)
(36125)**

P. Pages : 4

(A) History of Japan (1840 - 1960) (36124)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 & 2 are compulsory.
5. Write any two questions from question No. 3 to 5.
6. All question carry equal marks.
7. Figures to right indicate full marks.

1. Answer the following question in two sentences any five. 10
  - 1) Write the two reasons of militarism in Japan.
  - 2) Why did Japan enter in the world war I?
  - 3) In which year Russo-Japan's war was started?
  - 4) Write the name of the countries involved in Rome-Berlin-Tokyo Axis?
  - 5) Write the nature of Marko – Polo.
  - 6) In which year first Sino-Japanese war was started?
  - 7) Which country was opened, of entry to Japan & when?
  - 8) Write the full form of 'SCAP'.
2. Write short notes on any two of the following. 10
  - i) Tokugawa Shogunate.
  - ii) Japan attack on Perl Harber.
  - iii) Foreign Policy of Japan.
3. Explain the causes of Japan in vision on Manchuria in 1931. 10
4. Discuss Japan's Policies in Asia during World War II. 10
5. Explain the economic microgrowth in Japan after world war II. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 मधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजव्या बाजूकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - 1) जपानमधील लष्करवादाच्या उदयाची दोन कारणे लिहा.
  - 2) पहिल्या महायुद्धात जपानने का प्रवेश केला?
  - 3) रशिया - जपान युद्ध कोणत्या वर्षी सुरु झाले?
  - 4) रोम - बर्लिन - टोकीयो करारातील राष्ट्रांची नावे लिहा.
  - 5) मार्को-पोलोचे स्वरूप लिहा.
  - 6) पहिले चिन-जपान युद्ध केव्हा झाले?
  - 7) जपान प्रवेशाचा मार्ग कोणत्या देशाने व केव्हा सुरु केला?
  - 8) 'SCAP' चे पूर्ण स्वरूप लिहा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर संक्षिप्त टिपा लिहा. 10
  - 1) तोकुगावा शोगून.
  - 2) जपानचे पर्लहार्बर वरील आक्रमण.
  - 3) जपानचे परराष्ट्रीय धोरण.
3. 1931 मध्ये जपानने केलेल्या मांचुरीयावरील आक्रमणाची कारणे स्पष्ट करा. 10
4. दुसऱ्या महायुद्ध काळातील जपानच्या आशियाविषयक धोरणांची चर्चा करा. 10
5. दुसऱ्या महायुद्धानंतर जपानच्या आर्थिक प्रगतीची माहिती स्पष्ट करा. 10

*****

(B) Expansion & Fall of the Maratha Power (1761 - 1818) (36125)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 & 2 are compulsory.
5. Write any two question from question No. 3 to 5.
6. All question carry equal marks.
7. Figures to right indicate full marks.

1. Answer the following question in two sentences any five. 10
  - i) Which battle was happened between Madhavrao Peshwa and Nizam?
  - ii) Between whom and when did Alegaon's battle happen.
  - iii) When did Narayanrao get Peshwai's Clothes?
  - iv) Which powers participated in Nana Phandnavis in Chatusang planing?
  - v) When did in between whom the treaty of salbai done?
  - vi) When did happen first Anglo-Maratha war?
  - vii) Write the any two causes of down fall of the Maratha Kingdom.
  - viii) State the work of Phadanis in Peshwa's Administration.
2. Write short notes on any two of the following. 10
  - i) Battle of Rakshas Bhuvan – 1763.
  - ii) Mahadaji Shinde.
  - iii) Treaty of Vasai – 1802.
3. How did Peshwa Madhavrao I restore the Maratha Power and Prestige after the disaster at the third battle of Panipat. 10
4. How far was Bajirao II responsible for the down fall of Maratha power. 10
5. Give a brief out line of the central and provincial Administration of Peshwa? 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
  2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
  3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
  4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
  5. प्रश्न 1 व 2 आवश्यक आहे.
  6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 मधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
  7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
  8. उजव्या बाजूकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
-
1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
    - i) माधवराव पेशवा व निजाम यांच्यात कोणती लढाई झाली.
    - ii) आळेगावचे युद्ध कधी झाले व कोणामध्ये.
    - iii) नारायणरावांना पेशवाईची वस्त्रे कधी मिळाली.
    - iv) नाना फडणविसाच्या चतुःसंघात कोण-कोण सामील होते?
    - v) सालबाईचा तह कधी व कोणा-कोणामध्ये झाला?
    - vi) पहिले इंग्रज - मराठा युद्ध कधी झाले?
    - vii) मराठा सत्तेच्या पाडावाची कोणतेही दोन कारणे लिहा.
    - viii) पेशवे प्रशासनात फडणविसाचे कार्य सांगा.
  2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर संक्षिप्त टिपा लिहा. 10
    - i) राक्षसभूवनची लढाई - 1763.
    - ii) महादजी शिंदे.
    - iii) वसईचा तह - 1802.
  3. पानिपतच्या युद्धात झालेला हानीनंतर माधवराव पेशवा पहिला याने मराठा सत्ता व तिचे वैभव कसे पुर्नस्थापित केले. 10
  4. मराठा सत्तेच्या पतनास बाजीराव दुसरा कसा जबाबदार होता. 10
  5. पेशव्यांच्या केंद्रीय व प्रांतीय प्रशासन व्यवस्थेची थोडक्यात रूपरेषा द्या. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP F : GEOGRAPHY : GG - 362
(A) Remote Sensing & Geographical Information System
(New) (36415) /
(B) Geography of Resources (New) (36515)

P. Pages : 8

(A) Remote Sensing & Geographical Information System
(New) (36415)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figures to the right indicate full marks.
6. Use of map stencils is allowed.
7. Draw neat diagrams and maps wherever necessary.
8. Use of logarithmic table or simple calculator is allowed.

1. a) Choose the appropriate alternatives from the given below and rewrite the correct sentence. 2
  - i) The term Remote sensing was introduced by ---- in 1960.

a) Nil Armstrong	b) Robert Luie.
c) Aveline Prute	d) Nikolas.
  - ii) ----- instrument is used to interprete the aerial photographs.

a) Abny level	b) Thetolight
c) Dumpy level	d) Stereoscope.
- b) Write true or false, if false rewrite the correct statement. 2
  - i) The first Indian Satellite Aryabhata was launched in space.
  - ii) PAMAPGIS is prepared in India.
- c) Write answer in one sentence. 2
  - i) Define GIS?
  - ii) Define Satellite Imagery.

- d) Give the correct geographical terms for the following statements. 2
- i) Indian space satellite system is called -----
  - ii) In Remote sensing technique data entry is made in digital form with the help of a device is known as -----

2. Write short answers **any two**. 8
- i) Explain the types of aerial photograph.
  - ii) Explain the factors of geographical information system.
  - iii) The map having scale 1 : 20000 and distance on map is 50mm. If the distance in aerial photo is 125 mm then calculate the scale of aerial photograph.

3. Write answer in brief.

- a) State the geometrical characteristics of aerial photographs. 3

OR

Explain the scope of G.I.S.

- b) Explain the types of satellite. 3

OR

Calculate the scale of aerial photograph from the following information.

- i) focal length - 12 cm
- ii) flying height above sea level - 3300 m.
- iii) Elevation of ground - 900 m.

- c) What is Remote Sensing? State the types of Remote Sensing. 2

OR

What is meant by aerial photograph?

4. Explain / Describe in brief.

- a) Explain in brief passive remote sensing. 4

OR

Explain GIS applications in disaster zone.

- b) Explain the nature of Remote Sensing in brief. 4

OR

State the salient features of Remote Sensing.

5. Write short notes **any two**. 8

- i) Development of ISRO.
- ii) Applications of Remote sensing in various fields.
- iii) GIS applications in Agriculture.

*****

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
6. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
7. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
8. नकाशा स्टेन्सिल वापरण्याची परवानगी आहे.
9. लॉगटेबल व साधे कॅलक्युलेटर वापरण्यास परवानगी आहे.

1. अ) अचुक पर्याय निवडा व वाक्य पुन्हा लिहा. 2

1) इ. स. 1960 मध्ये ----- या शास्त्रज्ञाने दूर संवेदन या शब्दाचा सर्वप्रथम वापर केला.

अ) निल अर्मस्ट्रॉंग

ब) रॉबर्ट लूई

क) एवेलिन प्रुट

ड) निकोलस.

2) हवाई छाया चित्राचे विश्लेषण करतांना ----- या उपकरणाचा उपयोग करतात.

अ) अँबनी लेव्हल

ब) थेडोलाईट

क) डम्पीलेव्हल

ड) स्टेरिओस्कोप.

ब) चुक की बरोबर ते लिहा. वाक्य चुक असल्यास ते बरोबर करून लिहा. 2

1) आर्यभट्ट हा भारताचा पहिला दूर संवेदन उपग्रह अवकाशात प्रक्षेपित केला गेला.

2) पामॅम्प जी. आय. एस. ची भारत या देशात निर्मिती झाली.

क) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. 2

1) भौगोलिक माहिती प्रणालीची व्याख्या सांगा.

2) 'उपग्रह प्रतिमा' ची व्याख्या लिहा.

ड) खालील विधानांसाठी योग्य भौगोलिक संज्ञा लिहा. 2

1) भारतीय अवकाश संशोधनातील उपग्रह प्रणाली -----

2) दूर संवेदनात माहितीची नोंद सांकेतिक स्वरूपात केली जाते त्या साधनाला ----- म्हणतात.

2. थोडक्यात उत्तरे लिहा. कोणतेही दोन 8
- 1) हवाई छाया चित्रांचे प्रकार स्पष्ट करा.
  - 2) भौगोलिक माहिती प्रणालीचे घटक स्पष्ट करा.
  - 3) एका नकाशाचे प्रमाण 1 : 20000 आहे व नकाशावरील अंतर 50 मी. मी. आणि हवाई छाया चित्रातील अंतर 125 मी. मी. असल्यास छाया चित्राचे प्रमाण काढा.
3. थोडक्यात उत्तरे लिहा.
- अ) हवाई छाया चित्राची भौमितीय वैशिष्ट्ये सांगा. 3
 किंवा
 भौगोलिक माहिती प्रणालीची व्याप्ती थोडक्यात लिहा.
- ब) उपग्रहाचे प्रकार स्पष्ट करा. 3
 किंवा
 खालील दिलेल्या माहितीवरून हवाई छायाचित्राचे प्रमाण काढा.
- 1) नाभीय अंतर - 12 सें. मी.
  - 2) उड्डाण उंची (समुद्रसपाटी पासून) 3300 मी.
  - 3) प्रदेशाची उंची - 900 मी.
- क) दूर संवेदन म्हणजे काय? दूर संवेदनाचे प्रकार सांगा. 2
 किंवा
 हवाई छायाचित्र म्हणजे काय?
4. थोडक्यात स्पष्टीकरण / वर्णन करा.
- अ) निष्क्रीय दूर संवेदन थोडक्यात स्पष्ट करा. 4
 किंवा
 भौगोलिक माहिती प्रणालीचे आपत्ती क्षेत्रातील उपयोजन स्पष्ट करा.
- ब) दूर संवेदनाचे स्वरूप थोडक्यात स्पष्ट करा. 4
 किंवा
 दूर संवेदन तंत्रज्ञानाची प्रमुख वैशिष्ट्ये सांगा.
5. टिपा लिहा. कोणत्याही दोन 8
- 1) भारतीय अवकाश संशोधन संस्थेचा विकास.
  - 2) दूर संवेदनाचे विविध क्षेत्रातील उपयोजन.
  - 3) कृषी क्षेत्रातील भौगोलिक माहिती प्रणालीचे उपयोजन.

*****

(B) Geography of Resources (New) (36515)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figures to the right indicate full marks.
6. Draw neat maps and diagrams whenever necessary.
7. Use of map stencils is allowed.

1. a) Choose the appropriate alternative from those given below and rewrite the correct sentence. 2
- i) ----- is the exhaustible Resource.
a) Water	b) Wind
c) Solar Power	d) Coal.
- ii) The water is saved from ----- water Irrigation system.
a) Drip Irrigation	b) Sprinkle Irrigation
c) Spray Irrigation	d) quantum Irrigation.
- b) Write true or false, if false rewrite the correct sentence. 2
- i) Aluminium is obtained from Bauxite.
- ii) Mineral Oil is a Non-conventional Energy Resource.
- c) Write answer in one sentence. 2
- i) Define energy resource.
- ii) Which is the largest iron - ore producing mine in India?
- d) Give correct geographical term for the following statements. 2
- i) The nourishment of forest and vegetation and protection means -----
- ii) The energy received from the sun is called ----

2. Write short answer **any two**. 8
- i) State the importance of land Resource.
  - ii) State the system of study of Geographical Principle Attitude.
  - iii) State the concept of the planning of resources.
3. Write answer in brief.
- a) State the effects of de-forestation. 3
- OR**
- State causes of land degradation.
- b) Explain the world distribution of copper. 3
- OR**
- State the importance of Electricity.
- c) Give the information planning of resources in India. 2
4. Explain / Describe in brief.
- a) Explain the systems of study of geographical Resources. 4
- OR**
- State importance and uses of water resource.
- b) State the importance and uses of Manganese. 4
- OR**
- Give the detailed explanation of solar power.
5. Write short notes **any two**. 8
- i) Hydro - Electricity.
  - ii) Hematite.
  - iii) Forest resource.

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
6. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
7. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
8. नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

1. अ) खालील दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. 2
    - 1) ----- ही विनाशी साधनसंपदा आहे.

अ) पाणी	ब) वारा
क) सौरशक्ती	ड) दगडी कोळसा
    - 2) ----- या जलसिंचन पध्दतीत पाण्याची प्रचंड बचत होते.

अ) ठिबक सिंचन	ब) तुषार सिंचन
क) फवारा सिंचन	ड) सरी सिंचन
  - ब) खालील विधाने चूक की बरोबर ते लिहा. चूक असल्यास बरोबर वाक्य पुन्हा लिहा. 2
    - 1) बॉक्साईटपासून अॅल्युमिनियम हा धातू मिळविला जातो.
    - 2) खनिज तेल हे अपारंपारीक ऊर्जा साधन आहे.
  - क) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. 2
    - 1) ऊर्जा साधनाची व्याख्या द्या.
    - 2) भारतातील लोहखनिज उत्पादकाची सर्वात मोठी खाण कोणती?
  - ड) खालील दिलेल्या विधानांसाठी योग्य भौगोलिक संज्ञा लिहा. 2
    - 1) जंगले व वनस्पतींचे जतन व संगोपन करणे म्हणजे -----
    - 2) सूर्यापासून मिळणाऱ्या ऊर्जेला ----- म्हणतात.
2. थोडक्यात उत्तरे लिहा. कोणतेही दोन 8
    - 1) जमीन संपदेचे महत्व सांगा.

- 2) साधनसंपत्ती भूगोलाची 'तात्विक दृष्टीकोन' अभ्यास पध्दती सांगा.
- 3) साधनसंपदा नियोजनाची संकल्पना सांगा.
3. थोडक्यात उत्तरे लिहा.
- अ) जंगल तोडीचे परिणाम सांगा. 3
- किंवा
- भू - अवनतीची कारणे सांगा.
- ब) तांबे धातूचे जागतिक वितरण स्पष्ट करा. 3
- किंवा
- वीजेचे महत्व सांगा.
- क) भारतातील साधनसंपदा नियोजनाची माहिती द्या. 2
4. थोडक्यात स्पष्टीकरण / वर्णन द्या.
- अ) साधनसंपत्ती भूगोलाच्या अभ्यास पध्दती स्पष्ट करा. 4
- किंवा
- जलसंपदा महत्व व उपयोग सांगा.
- ब) मँगनीजचे महत्व व उपयोग सांगा. 4
- किंवा
- सौरशक्तीचे सविस्तर स्पष्टीकरण करा.
5. टिपा लिहा. कोणतेही दोन 8
- 1) जलविद्युत
- 2) हॅमेटाईट
- 3) वनसंपदा

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP G : PSYCHOLOGY : PSY - 362

(A) Experimental Psychology & Psychological Testing (36174) /

(B) Behaviour Modification Assessment & Application (36175)

P. Pages : 4

(A) Experimental Psychology & Psychological Testing (36174)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from question no. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.
7. Figure to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in two sentences any five. 10
  - a) What is mean by intelligence?
  - b) What is mean by special ability test?
  - c) Give the meaning of creativity.
  - d) Define dexterity test.
  - e) What is mean by aptitude?
  - f) Give the fullform of DAT.
  - g) What is mean by clerical speed & accuracy?
  - h) Give the fullform of GATB.
2. Write short notes on any two of the following. 10
  - a) Observation method of data collection.
  - b) Minnosota Mannual Dexterity Test.
  - c) Point of Subjective equality.
3. Illustrate laboratory method of data collection. 10
4. State the nature of errors in psycho-physical method. 10
5. Explain the Wechslers intelligence scale for children. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 सोडविणे आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची प्रत्येकी दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. 10
  - अ) बुद्धीमत्ता म्हणजे काय?
  - ब) विशेषक्षमता चाचणी म्हणजे काय?
  - क) सर्जनशिलतेचा अर्थ सांगा.
  - ड) नैपुण्य चाचणीची व्याख्या द्या.
  - इ) अभिज्ञता म्हणजे काय?
  - फ) डीएटीचे विस्तृत रूप लिहा.
  - ग) लिपकीय गती व अचूकता म्हणजे काय?
  - ह) जीएटीबी चे विस्तृत रूप लिहा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा. 10
  - अ) प्रदत्त संकलनाची निरीक्षण पध्दती.
  - ब) मिनेसोटा हस्तकारक नैपुण्य चाचणी.
  - क) व्यक्तिनिष्ठ समानता बिंदु.
3. प्रदत्त संकलनाची प्रयोगशालेय पध्दतीची सोदाहरण चर्चा करा. 10
4. मानसभौतिक पध्दतीतील प्रमादाचे स्वरूप सांगा. 10
5. वेश्लरची मुलांसाठीच्या बुद्धीमत्ता मापनीचे स्पष्टीकरण द्या. 10

*****

(B) Behaviour Modification Assessment & Application (36175)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from question no. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.
7. Figure to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in two sentences any five. 10
  - a) What is mean by higher order conditioning?
  - b) Define extinction.
  - c) What is modelling?
  - d) What is mean by baseline assessment of behaviour?
  - e) Define behavioural assessment.
  - f) Define problem behaviour.
  - g) Give the meaning of ethical issues.
  - h) What is controlling behaviour.
2. Write short notes on any two of the following. 10
  - a) Pitfalls of fading behaviour.
  - b) Medical causes of Problem behaviour.
  - c) Ethical guidelines in treatment program.
3. Discuss on factors influencing with fading and chaining in behaviour modification. 10
4. State the effective application of punishment procedures in behaviour modification. 10
5. Explain the pitfalls and guidelines in generality of behavioural change. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 सोडविणे आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. कोणतेही पाच. 10
  - अ) उच्चश्रेणी अभिसंधान म्हणजे काय?
  - ब) विलोपनाची व्याख्या द्या.
  - क) प्रतिरूपन म्हणजे काय?
  - ड) वर्तनाचे पायाभूत मापन म्हणजे काय?
  - इ) वर्तन मापनाची व्याख्या द्या.
  - फ) समस्या वर्तनाची व्याख्या द्या.
  - ग) नैतिक तत्वाचा अर्थ सांगा.
  - ह) वर्तन नियंत्रण म्हणजे काय?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. 10
  - अ) हळूवार वर्तन विकासातील उणीवा.
  - ब) समस्या वर्तनाची वैद्यकीय कारणे.
  - क) उपचार कार्यक्रमातील नैतिक मार्गदर्शक तत्व.
3. वर्तन परिवर्तनात वर्तनविकास व शृंखला घटक प्रभावाची चर्चा करा. 10
4. वर्तन परिवर्तनातील शिक्षा प्रक्रियेचे परिणामकारक उपयोजन सांगा. 10
5. वर्तन बदलातील उणीवा व सामान्य मार्गदर्शक तत्वे विशद करा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP H : DEFENCE & STRATEGIC STUDIES : DEF - 362
(A) Contemporary Study of War & Peace - II (36204) /
(B) Role of Military and Civil Society in Disaster - II (36205)

P. Pages : 4

(A) *Contemporary Study of War & Peace - II (36204)*

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write **any two** questions from question 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Answer the following questions in two sentences **any five**. 10
  - a) State the meaning of Non-Alignment.
  - b) State the Definition of collective security.
  - c) Where and when did the first meeting take place of Non-Alignment nations?
  - d) State the meaning of Disarmament.
  - e) Give full form of 'START'.
  - f) What is Local Disarmament?
  - g) State the meaning of science Technology.
  - h) Who did give contribution of writing in Peace Research area?
2. Write short notes on **any two** of the following. 10
  - a) Contribution of India in Non-Alignment movement.
  - b) Atomic – Nuclear technology.
  - c) Foundations of collective security.
3. Explain the trends of Peace Research. 10
4. Explain the Collective security and collective Defence. 10
5. Describe the types of Disarmament. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 मधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण राहातील.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - क) अलिप्ततावादाचा अर्थ सांगा.
  - ख) सामुहिक सुरक्षेची व्याख्या सांगा.
  - ग) अलिप्ततावादी राष्ट्रांची पहिली सभा कोठे व केव्हा भरली?
  - घ) निःशस्त्रीकरणाचा अर्थ सांगा.
  - च) 'START' चे पूर्ण रूप सांगा.
  - छ) स्थानिक निःशस्त्रीकरण म्हणजे काय.
  - ज) तंत्र-विज्ञानाचा अर्थ सांगा.
  - झ) शांतता संशोधनाच्या क्षेत्रात महत्त्वाचे लिखाण कोणी केले आहे?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. 10
  - अ) भारताचे अलिप्ततावादी चळवळीतील योगदान.
  - ब) अणु-परमाणु तंत्रविज्ञान.
  - क) सामुहिक सुरक्षिततेचे आधार.
3. शांतता संशोधनाचा कल स्पष्ट करा. 10
4. सामुहिक सुरक्षितता व सामुहिक संरक्षण स्पष्ट करा. 10
5. निःशस्त्रीकरणाच्या प्रकारांचे वर्णन करा. 10

*****

(B) Role of Military and Civil Society in Disaster - II
(36205)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write **any two** questions from question 3 to 5.
6. All question carry equal marks.

1. Answer the following questions in two sentences **any five.** **10**
  - a) Mention the name of Biological weapons?
  - b) What is Civil Defence?
  - c) What are the tools of Protection from Nuclear Disaster?
  - d) What is Biological Disaster?
  - e) What are the works of Engineering services in Disaster Relief?
  - f) What are the Nuclear threats?
  - g) What is Biological Disaster Management?
  - h) State the meaning of 'WMD'.
2. Write short notes on **any two** of the following. **10**
  - a) Chemical threats.
  - b) Characteristic of Biological Agents.
  - c) Plan of India's National Disaster Management.
3. Explain the threats of Radiological Disaster. **10**
4. State the importance of transportation in working of disaster Relief. **10**
5. Write down the structure of military command in Disaster management in India. **10**

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 व 2 आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 मधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना गुण समान आहेत.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - क) जैविक शस्त्रास्त्रांची नावे लिहा.
  - ख) नागरी संरक्षण म्हणजे काय?
  - ग) आण्विक आपत्ती पासून बचावाची साधने कोणती?
  - घ) जैविक आपत्ती म्हणजे काय?
  - च) आपत्ती बचाव कार्यात अभियांत्रिकी सेवेचे कार्य काय आहे?
  - छ) आण्विक धोके कोणते आहे?
  - ज) जैविक आपत्ती व्यवस्थापन म्हणजे काय?
  - झ) 'WMD' चा अर्थ स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. 10
  - अ) रासायनिक धोके.
  - ब) जैविक गॅसची वैशिष्टे.
  - क) भारताची राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन योजना.
3. किरणोत्सर्ग आपत्तीचे धोके स्पष्ट करा. 10
4. आपत्ती बचावकार्यातील वाहतुकीचे महत्त्व सांगा. 10
5. आपत्ती व्यवस्थापनातील भारतातील लष्करी विभागांची रचना लिहा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP L : PHILOSOPHY : PHI - 361
Modern Indian Thought (36331)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. **Section - I** is compulsory.
5. Attempt any two questions from **Section - II**.

SECTION - I

1. Answer any five questions in two sentence each. 10
  - i) What do you mean by Ahimsa ?
  - ii) Who is the author of 'who were Shudra's ?
  - iii) State the meaning of universal religion.
  - iv) What is meant by Satyagraha ?
  - v) What do you mean by Dhamma ?
  - vi) What is the meaning of concept of Vrata's according to Gandhiji ?
  - vii) State the meaning of Panchasheela.
  - viii) State the meaning of 'Hindu religion' according to Swami Vivekanand.
2. Write notes on any two of the following. 10
  - i) Gandhiji's doctrine of Sarvodaya.
  - ii) Dr. Ambedkar's critique on Hindu religion.
  - iii) Karmayoga of Vivekananda.
  - iv) Gandhiji's view of means and ends.

SECTION - II

3. What is non-violence ? How is it related with truth and Love ? 10
4. State and explain the Dr. Ambedkar's analysis of the caste system in Hindu society. 10
5. Bring out the importance of Vivekanandas thought of universal religion. 10
6. What does Gandhiji mean by 'Satya and Ahimsa' Explain fully. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. विभाग पहिला सोडविणे आवश्यक आहे.
6. विभाग दोन मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

विभाग - पहिला

1. खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी दोन वाक्यात लिहा. 10
  - 1) तुमच्या मते अहिंसा म्हणजे काय ?
  - 2) 'शुद्ध कोण होते' या पुस्तकाचे लेखक कोण ?
  - 3) विश्वधर्माचा अर्थ सांगा.
  - 4) सत्याग्रह म्हणजे काय ?
  - 5) तुमच्या मते धम्म म्हणजे काय ?
  - 6) गांधीजी प्रणित व्रत संकल्पनेचा अर्थ काय ?
  - 7) पंचशिलाचा अर्थ सांगा.
  - 8) स्वामी विवेकानंद प्रणित हिंदू धर्माचा अर्थ सांगा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. 10
  - 1) गांधीजींचा सर्वोदय सिद्धांत.
  - 2) डॉ. आंबेडकरांची हिंदू धर्मावरील समीक्षा.
  - 3) विवेकानंदांचा कर्म योग.
  - 4) साधन- साध्य विषयक गांधीजींचा दृष्टीकोण.

विभाग - दुसरा

3. अहिंसा म्हणजे काय? ती सत्य आणि प्रेम या संकल्पनाशी कशी संबंधित आहे ? 10
4. हिंदु समाजातील जाती व्यवस्थेचे डॉ. आंबेडकरांनी केलेले विश्लेषण स्पष्ट करा. 10
5. विवेकानंदांच्या विश्वधर्म विषयक विचाराचे महत्त्व विशद करा. 10
6. 'सत्य आणि अहिंसा' या संकल्पनांचा गांधीजींना कोणता अर्थ अभिप्रेत आहे ते स्पष्ट करा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

Special Paper - IV : Group B.1 : Marathi : MAR - 363

पारंपारिक व्याकरण (36027)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
5. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 16
  - अ) भूतकाळाचे स्वरूप व उपप्रकार सोदाहरण सांगा.
  - ब) वाक्यांचे प्रकार स्पष्ट करा.
  - क) प्रयोग म्हणजे काय? ते सांगून भावे प्रयोगाचे स्वरूप सोदाहरण लिहा.
  - ड) विशेषणांची व्याख्या सांगून, विशेषणाचे प्रकार उदाहरणसह सांगा.
2. अ) पुढीलपैकी कोणतेही चार उपप्रश्न सोडवा. 4
  - 1) राजू खेळायला जातो. (क्रियापद ओळखा)
  - 2) सचिन वेगात धावा काढतो. (क्रिया विशेषण ओळखा)
  - 3) वेल मांडवावर चढला. (शब्द योगी अव्यये ओळखा)
  - 4) लताचा आवाज मधुर आहे. (विशेषणाचा उपप्रकार सांगा)
  - 5) अरेरे! फार वाईट झालं ! (केवळ प्रयोगी अव्यये ओळखा)

ब) पुढील पैकी कोणतेही चार उपप्रश्न सोडवा.

4

- 1) संगणक प्रणालीतील त्रुटी दूर केल्या जात आहेत (काळाचा प्रकार सांगा)
- 2) तेजस्विनीने नवा इतिहास रचला (काळ व उपप्रकार ओळखा)
- 3) मला आज नियुक्तीपत्र मिळेल (भूतकाळी रूप बनवा)
- 4) मी अभ्यास करतो (भविष्यकाळी रूप बनवा)
- 5) मी नाशिकला जाईन. (भूतकाळी रूप बनवा)

क) पुढीलपैकी कोणतेही चार उपप्रश्न सोडवा.

4

- 1) विद्यार्थ्यांनी भरपूर अभ्यास करावा पालकांची व गुरुजनांची आज्ञा पाळावी. (संयुक्त वाक्य बनवा)
- 2) आज रविवार आहे. आज शाळेला सुटी आहे (केवळवाक्य बनवा)
- 3) वारा आला पाऊस गेला. (संयुक्त वाक्य बनवा)
- 4) अभ्यास करणारा विद्यार्थी यश मिळवतो. (मिश्र वाक्य बनवा)
- 5) चकाकते ते सोने नसते. (वाक्यांचा प्रकार ओळखा)

3. अ) पुढील पैकी कोणत्याही दोन वाक्यप्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.

4

1) कपाळाला आठ्या पडणे	2) खटाटोप करणे
3) चंग बांधणे	4) जिवाचा आटापिटा करणे

ब) पुढीलपैकी कोणत्याही दोन म्हणीचा अर्थ स्पष्ट करा.

4

1) बुडत्याला काडीचा आधार.	2) नाव मोठे लक्षण खोटे.
3) मरावे परी कीर्तिरूपी उरावे.	4) पुढच्यास ठेच मागचा शहाणा.

क) पुढीलपैकी कोणत्याही चार शब्दांसाठी मराठी पारिभाषिक शब्द सुचवा

4

1) Certificate	2) Cheque
3) Agent	4) Policy
5) Director	6) Loan

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

Special Paper - IV : Group B.2 : Hindi : HIN - 363
भाषा विज्ञान तथा राष्ट्रभाषा आंदोलन का इतिहास - II (36057)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचनाएँ :-

1. प्रश्न पुस्तिकापर आसन क्रमांक के अलावा कुछ ना लिखे ।
2. ग्राफ या आकृती निकालने के लिए पेपर छुडाते वक्त काले स्याही का पेन अथवा काली एच्. बी. पेन्सिल का ही उपयोग कीजिए ।
3. अतिरिक्त पुरवनी नहीं दी जाएगी इस बात का विद्यार्थी ध्यान रखें ।
4. सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
5. दाहिनी ओर प्रश्न के पूर्णांक हैं।

1. ध्वनियंत्र और उसकी कार्यप्रणाली पर प्रकाश डालिए। 10

अथवा

अर्थ परिवर्तन की दिशाओं को स्पष्ट कीजिए।

2. निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्ही दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए। 10

अ) वाक्य विभाजन के आधार लिखिए।

आ) संबंध-तत्व को स्पष्ट कीजिए।

इ) स्थान के आधार पर व्यंजनों का वर्गीकरण कीजिए।

3. निम्नलिखित में से किन्ही दो विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए। 10

क) भाषा विज्ञान के अंग।

ख) शब्द और अर्थ का संबंध।

ग) वाक्य में पदक्रम।

4. अ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर टिप्पणी लिखिए।

5

- 1) ईसाई मिशनरी।
- 2) राष्ट्रभाषा प्रचार सभा पुणे।

आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के एक वाक्य में उत्तर लिखिए।

5

- 1) भाषा की प्रमुख चार शाखाएँ कौन-सी हैं ?
- 2) दंत्योष्ठ्य ध्वनि किसे कहते हैं ?
- 3) सार्थकता की दृष्टि से भाषा की लघुतम इकाई कौन-सी है ?
- 4) अर्थ- तत्त्व किसे कहते हैं ?
- 5) वाक्य के दो अंग कौन-से हैं ?
- 6) संयुक्त स्वर के उदाहरण बताइए।
- 7) व्याकरण कौन-सा कार्य करता है ?
- 8) अर्थ विकास की तीन दिशाएँ कौन-सी हैं ?

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - IV : GROUP B.2 : संस्कृत : SAN - 363 :
मनुस्मृति लघुसिद्धांत कौमुदी (संधी प्रकरण) ऋग्वेद
(36087)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

1. पुढील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे द्या.

10

- 1) पाणिनिपरिभाषेनुसार व्यंजनसंधीला कोणते नाव आहे?
- 2) गुणसंज्ञा सांगणारे सूत्र कोणते?
- 3) प्रगृह्य कशाला म्हणतात?
- 4) 'रो रि।' या सूत्राने काय सांगितले आहे?
- 5) आम्रेडित म्हणजे काय?
- 6) मकाराचा अनुस्वार केव्हा केव्हा होतो?
- 7) ष्टुत्व कोणत्या सूत्राने होते?
- 8) सवर्णदीर्घसंधी सांगणारे सूत्र कोणते?
- 9) पदाच्या शेवटी येणाऱ्या सकाराला कोणता आदेश होतो?
- 10) विप्रतिषेध म्हणजे काय?

2. पुढीलपैकी कोणत्याही तीन सूत्रांचे स्पष्टीकरण करा.

15

- 1) आद्यन्तौ टकितौ ।
- 2) तस्मादित्युत्तरस्य ।
- 3) नश्छव्यप्रशान् ।
- 4) स्तो श्रुना श्रुः ।
- 5) अचो ऽ न्त्यादि टि ।

3. सूत्रे सांगून पुढीलपैकी कोणतेही दोन संधी सोडवा.

10

- 1) उपैति ।
- 2) प्रेजते ।
- 3) वाग्घरिः ।
- 4) विष्णुस्त्राता ।

4. पुढीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर टीप लिहा.

5

- 1) व्याकरणशास्त्राचे स्वरूप व कार्य
- 2) वरदराजकृत लघुसिध्दान्तकौमुदी

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - IV : GROUP C : ECONOMICS : ECO - 363
(A) International Trade & Practices - II (36107) /
(B) Indian Banking & Practices - II (36108)

P. Pages : 4

(A) *International Trade & Practices - II (36107)*

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question no 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt any two questions from Q. no 3 to 5.
6. Figure to the right indicate full marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
  - i) State the two factors influencing of International capital movements.
  - ii) State the two significance of Foreign Direct Investment.
  - iii) Write the two reasons of the growth of MNC'S.
  - iv) State the two advantages of world trade organizations.
  - v) State the two objectives of devaluations.
  - vi) When was IMF established? Where?
  - vii) What is meant by convertibility of Rupee?
  - viii) What is the EURO currency market?
2. Write short notes on any two. 10
  - a) Factors of classifications of international capital movement.
  - b) Objectives of International monetary fund.
  - c) General feature of Euro market?
3. Explain the demerits of foreign Direct Investment. 10
4. Explain the disadvantages to India of W.T.O. 10
5. State the objectives of International bank for Reconstruction and development. (IBRD) 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधुन कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - i) आंतरराष्ट्रीय भांडवली हालचालीवर प्रभाव टाकणारे दोन घटक सांगा.
  - ii) विदेशी थेट/प्रत्यक्ष गुंतवणूकीचे दोन महत्व सांगा.
  - iii) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांच्या वाढीची दोन कारणे सांगा.
  - iv) जागतिक व्यापार संघटनेचे दोन फायदे सांगा.
  - v) अवमुल्यनाची दोन उद्दिष्टे सांगा.
  - vi) आंतर राष्ट्रीय नाणे निधी केव्हा? कोठे? स्थापन झाली.
  - vii) रुपयाची परिवर्तनीयता म्हणजे काय?
  - viii) युरो चलन बाजार म्हणजे काय?
2. दोहोंवर टिपा लिहा. 10
  - अ) आंतरराष्ट्रीय भांडवल हालचालीच्या वर्गीकरणाचे घटक.
  - ब) आंतरराष्ट्रीय नाणे निधीची उद्दिष्टे.
  - क) युरो बाजाराची सर्व साधारण वैशिष्ट्ये
3. थेट विदेशी गुंतवणूकीचे दोष स्पष्ट करा. 10
4. जागतिक व्यापार संघटनेमुळे भारतास होणारे तोटे स्पष्ट करा. 10
5. आंतरराष्ट्रीय पुनर्निर्माण आणि विकास बँकेचे (जागतिक बँकेचे) उद्दिष्टे सांगा. 10

*****

B) Indian Banking & Practices - II (36108)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question no 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt any two questions from Q. no 3 to 5.
6. Figure to the right indicate full marks.

1. Answer the following in two sentences any five. 10
  - a) What is meant by Capital Market?
  - b) Write any two features of Indian money market.
  - c) State the meaning of 'Stock Exchange'
  - d) Write any two problems of cooperative Banks.
  - e) What is meant by SEBI ?
  - f) State the meaning of 'Foreign Banks'.
  - g) State the structure of Co-operative Banks.
  - h) Write two objectives of NABARD.
2. Write notes on any two. 10
  - a) Mumbai stock Exchange.
  - b) Regional Rural Banks. (RRBs)
  - c) Importance of Foreign Banks.
3. Explain the Role of money market in Indian Economy. 10
4. State and explain the importance of NABARD in Indian Economy. 10
5. Explain the objectives and Functions of SEBI. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधुन कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - अ) भांडवल बाजार म्हणजे काय?
  - ब) भारतीय नाणे बाजाराची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
  - क) 'स्टॉक एक्चेंज' म्हणजे काय?
  - ड) सहकारी बँकांच्या कोणत्याही दोन समस्या सांगा.
  - इ) सेबी (SEBI) म्हणजे काय ?
  - फ) 'विदेशी बँकांचा' अर्थ सांगा.
  - ग) सहकारी बँकांची रचना सांगा.
  - ह) नाबार्डची दोन उद्दिष्ट्ये लिहा.
2. खालीलपैकी दोहोंवर टिपा लिहा. 10
  - अ) मुंबई स्टॉक एक्स्चेंज.
  - ब) प्रादेशिक ग्रामीण बँका (RRBs)
  - क) विदेशी बँकांचे महत्त्व.
3. भारतीय अर्थव्यवस्थेतील नाणे बाजाराची भूमिका स्पष्ट करा. 10
4. भारतीय अर्थव्यवस्थेतील 'नाबार्ड' चे महत्त्व सांगून स्पष्ट करा. 10
5. सेबीची (SEBI) उद्दिष्ट्ये आणि कार्ये स्पष्ट करा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - IV : GROUP D : POLITICAL SCIENCE : POL - 363
Modern Political Analysis - II
(36117)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Questions No 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt any two questions from questions no. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
  - 1) State two characteristics of Political leadership.
  - 2) What is meaning of Political Communication?
  - 3) What is Legitimacy?
  - 4) What is Political Modernization?
  - 5) What is Political Participation?
  - 6) Write two bases of Political Elite.
  - 7) What is public opinion?
2. Write short note on any two. 10
  - 1) Discuss the role of press in Political Communication.
  - 2) Political Leadership.
  - 3) Political apathy.
  - 4) Political change.
3. Explain the Factors causing emergence of Political Elites. 10
4. Explain the agencies of Public opinion. 10
5. Explain the various approaches of Political Development. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 व 2 आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न लिहा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - 1) राजकीय नेतृत्वाची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
  - 2) राजकीय संसूचनाचा अर्थ स्पष्ट करा.
  - 3) अधिमान्यता म्हणजे काय?
  - 4) राजकीय आधुनिकीकरण म्हणजे काय?
  - 5) राजकीय सहभाग म्हणजे काय?
  - 6) राजकीय श्रेष्ठजनाचे दोन आधार लिहा.
  - 7) लोकमत म्हणजे काय?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोवर टिपा लिहा. 10
  - 1) राजकीय संसूचनात वृत्तपत्राची भूमिका स्पष्ट करा.
  - 2) राजकीय नेतृत्व.
  - 3) राजकीय उदासीनता.
  - 4) राजकीय परिवर्तन.
3. राजकीय श्रेष्ठजन निर्मितीचे घटक स्पष्ट करा. 10
4. लोकमत घडविणारी साधने स्पष्ट करा. 10
5. राजकीय विकासाचे विविध दृष्टीकोन स्पष्ट करा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - IV : GROUP E : HISTORY : HIS - 363
Administrative & Socio-Economic History of Medieval India
(1206 - 1707) (36127)

P. Pages :2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Questions No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write **any two** questions from questions No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.
7. Figures to right indicate full marks.

1. Answer the following questions in two sentence **any five**. 10
  - i) State the working of 'Sultan' in sultanate Administration.
  - ii) State the working of 'Meer bakshi' in Mughal Administration.
  - iii) Who was the 'fore-runner' of Mughal Administration?
  - iv) Which were two major trades in medieval period?
  - v) When did the 'Bhakti Movement' rise?
  - vi) Write the names of two Saints of Sufi Cult.
  - vii) Who established the town of Fatehpur Sikri?
  - viii) Write information about Taj Mahal.
2. Write short notes on **any two** of the following. 10
  - i) Shershahas Reforms.
  - ii) Status of women in medieval India.
  - iii) The Gift of Mughal empire Owed to India.
3. Write the central Administration of Delhi Sultanate. 10
4. Give an Account of Trade and Commerce in Mughal Period. 10
5. Describe the background responsible for the rise of Bhakti Cult movement. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 आणि 2 सोडविणे आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 मधुन कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजव्या बाजूकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - i) सुलतानशाही कालीन प्रशासनात 'सुलताना'ची कर्तव्ये सांगा.
  - ii) मोगल प्रशासनातील 'मीरबक्षी' या अधिकाऱ्याची कर्तव्ये सांगा.
  - iii) मोगल शासन व्यवस्थेचा 'पुर्वनिर्माता' कोणास म्हटले आहे?
  - iv) मध्ययुगातील दोन प्रमुख व्यापार कोणते?
  - v) भक्तीपंथ चळवळीचा उदय केंव्हा झाला?
  - vi) दोन सुफी पंथातील संतांची नावे लिहा.
  - vii) फत्तेपुर शिकरी शहराची स्थापना कोणी केली?
  - viii) ताजमहाल बद्दल माहिती लिहा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. 10
  - i) शेरशाहाच्या सुधारणा.
  - ii) मध्ययुगीन स्त्रियांचा दर्जा.
  - iii) मोगल साम्राज्याने भारताला दिलेल्या देणग्या.
3. सुलतानशाहीतील केंद्रीय प्रशासनाची माहिती लिहा. 10
4. मोगलकालीन व्यापार व उद्योगांची माहिती सांगा. 10
5. भक्तीपंथ चळवळीच्या उदयास कारणीभूत ठरलेल्या परिस्थितीचे वर्णन करा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

**SPECIAL PAPER - IV : GROUP H : DEFENCE AND STRATEGIC
STUDIES : DEF - 363**

(A) Military Geography (36207) /

(B) Defence Production (36208)

P. Pages : 4

(A) Military Geography (36207)

Time : Two hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question no. 1 & 2 are compulsory.
5. Write any two questions from questions no 3 to 5.
6. All question carry equal marks.

1. Answer the following question in two sentences any five. 10
  - i) Give any one of the definition of Boundary.
  - ii) State the problems of Air warfare.
  - iii) State any two characteristics of high Attitudes.
  - iv) State the importance of military Geography.
  - v) State any two uses of Military Geography.
  - vi) State any two logistics problems in plain area.
  - vii) Give any one of the definitions of Geopolitics.
  - viii) Write two characteristic of Desert land.
2. Write short note on any two of the following.
  - i) Concepts of Geopolitics.
  - ii) Uses of military Geography.
  - iii) Principle of military Geography.
3. Explain the Geographical factors affecting the war. 10
4. How does location, climate and size affects war. 10
5. Explain the characteristics of Air warfare. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 व 5 मधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - 1) सीमेची कोणतीही एक व्याख्या द्या.
  - 2) हवाईयुद्धाच्या समस्या सांगा.
  - 3) हिमाच्छदित प्रदेशाची कोणतेही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
  - 4) लष्करी भूगोलाचे महत्त्व सांगा.
  - 5) लष्करी भूगोलाचे कोणतेही दोन उपयोग सांगा.
  - 6) मैदानी प्रदेशातील पुरवठ्याच्या कोणत्याही दोन समस्या सांगा.
  - 7) भूराजनीतीची कोणतीही एक व्याख्या द्या.
  - 8) वाळवंटी प्रदेशाची दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टिपा लिहा. 10
  - 1) लष्करी भूगोलाची संकल्पना.
  - 2) लष्करी भूगोलाचे उपयोग.
  - 3) लष्करी भूगोलाचे तत्त्वे.
3. भौगोलिक घटक युद्धावर परिणाम करतात- स्पष्ट करा. 10
4. स्थान, हवामान आणि विस्तार यांचा युद्धावर कसा परिणाम होतो. 10
5. हवाई युद्धाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. 10

*****

(B) Defence Production (36208)

Time : Two hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question no. 1 & 2 are compulsory.
5. Write any two questions from questions no 3 to 5.
6. All question carry equal marks.

1. Answer the following questions in two sentences any five. 10
  - i) Which is the premier defence shipyard in the India ?
  - ii) Name the any two defence public sector undertaking ?
  - iii) When department of defence production was set up ?
  - iv) What is A.L.H. Dhruva?
  - v) What do you know about ordnance factory ?
  - vi) Where does the B.A.R.C. is located?
  - vii) What is I.N.S. Vikrant?
  - viii) Write down the fullform of D.R.D.O.?
2. Write short note on any two of the following. 10
  - i) H.A.L. Nasik
  - ii) Ammunition production in India.
  - iii) Achievements in space Technology.
3. Evaluate the achievements of D.R.D.O. in defence research and development. 10
4. Throw light on Electronic Equipment production for Armed forces of India. 10
5. Give an brief account of small arms production in the ordnance factories. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 व 5 मधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - i) भारतातील अग्रगण्य जहाजबांधणी उद्योग कोणता आहे?
  - ii) कोणत्या दोन संरक्षण सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योगाची नावे लिहा?
  - iii) संरक्षण उत्पादन विभागाची स्थापना कधी करण्यात आली ?
  - iv) ए. एल. एच धुव काय आहे ?
  - v) आयुध निर्माणीविषयी (ऑर्डेन्स फॅक्टरी) तुम्हास काय माहिती आहे ?
  - vi) बी. ए. आर. सी. (बार्क) कोठे आहे ?
  - vii) आय. एन. एस. विक्रांत काय आहे ?
  - viii) डी. आर. डी. ओ. चे पूर्णरूप लिहा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा. 10
  - i) एच. ए. एल. नाशिक.
  - ii) भारतातील दारुगोळा उत्पादन.
  - iii) अंतराळ तंत्रज्ञानातील यशसिध्दी.
3. संरक्षण संशोधन आणि विकास या क्षेत्रातील डी आर डी ओच्या यशसिध्दीचे मूल्यमापन करा. 10
4. भारताच्या सेनादलांसाठीच्या इलेक्ट्रॉनिक साधनांच्या उत्पादनावर प्रकाश टाका. 10
5. आयुध निर्माणींमधील छोट्या शस्त्रांस्त्रांच्या उत्पादनावर थोडक्यात लिहा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - IV : GROUP J : SOCIOLOGY : SOC - 363**(A) Rural and Urban Sociology - II (36287)****(B) Industrial Sociology - II (36288)**

P. Pages : 4

*(A) Rural and Urban Sociology - II
(36287)*

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from question No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Write answer in two sentences any five. 10
  - i) State the meaning of urban sociology.
  - ii) What is urban family ?
  - iii) What is town planning ?
  - iv) What do you mean by AIDS ?
  - v) What is migration ?
  - vi) What is Metropolities ?
  - vii) What do you mean by crime ?
  - viii) What are the urban classes ?
2. Write short notes on any two. 10
  - i) Environmental pollution.
  - ii) Urbanization and social culture.
  - iii) Any two obstacles in town planning.
3. Explain the differences between Rural – Urban community. 10
4. State the characteristics of urban family. 10
5. Explain the subject matter of urban sociology. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. एक आणि दोन आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्र. तीन ते पाच पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच.

- 1) नागरी समाजाचा अर्थ सांगा.
- 2) नागरी कुटुंब म्हणजे काय ?
- 3) नगर - नियोजन म्हणजे काय ?
- 4) एडस् म्हणजे काय ?
- 5) स्थलांतर म्हणजे काय ?
- 6) महानगर म्हणजे काय ?
- 7) गुन्हा म्हणजे काय ?
- 8) शहरी वर्ग कोणते ?

10

2. टिपा लिहा कोणत्याही दोन.

- 1) पर्यावरण प्रदुषण.
- 2) नागरी आणि समाजिक संस्कृती.
- 3) नगर - नियोजनातील दोन अडथळे.

10

3. ग्रामीण - नागरी समुदायातील भेद स्पष्ट करा.

10

4. नागरी कुटुंबाची वैशिष्ट्ये सांगा.

10

5. नागरी समुदायाचा अभ्यासविषय स्पष्ट करा.

10

*****

(B) Industrial Sociology - II
(36288)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from question No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.
7. Figures to right indicate full marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
  - i) State the any two problems of ecological.
  - ii) What do you mean by HMS ?
  - iii) What are the types of strike ?
  - iv) State the meaning of labour welfare.
  - v) In which year, 'workmen compensation act' was enacted ?
  - vi) State the meaning o Industrialization.
  - vii) What are the types of Arbitration ?
  - viii) What is conciliation ?
2. Write short notes on any two. 10
  - i) Any two consequences of industrial disputes.
  - ii) Employees state insurance act – 1948.
  - iii) Impact of industrialization on caste system.
3. Explain the various schemes for labour welfare in India. 10
4. Write an essay on 'Trade Union in India'. 10
5. Explain the main provisions of provident fund Act, 1952. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. एक आणि दोन आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्र तीन ते पाच पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - 1) पर्यावरणाच्या कोणत्याही दोन समस्या सांगा.
  - 2) एच. एम. एस् (HMS) म्हणजे काय ?
  - 3) संपाचे प्रकार कोणते ?
  - 4) कामगार कल्याणाचा अर्थ सांगा.
  - 5) 'कामगार नुकसान भरपाई कायदा' कोणत्या वर्षी संमत झाला ?
  - 6) औद्योगिककरणाचा अर्थ सांगा.
  - 7) लवादाचे प्रकार कोणते ?
  - 8) तडजोड म्हणजे काय ?
2. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 10
  - 1) औद्योगिक कलहाचे दोन परिणाम.
  - 2) कामगार राज्य विमा कायदा -1948.
  - 3) जाती व्यवस्थेवरील औद्योगिककरणाचा प्रभाव.
3. भारतातील कामगार कल्याणाच्या विविध योजना स्पष्ट करा. 10
4. 'भारतातील कामगार संघटना' या विषयावर निबंध लिहा. 10
5. भविष्यनिर्वाह निधी कायदा - 1952 च्या प्रमुख तरतुदी स्पष्ट करा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP J : SOCIOLOGY : SOC - 361
Indian Society Structure and Change - II
(36281)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question no. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two question from question no. 3 to 5.
6. All question carry equal marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
  - 1) What is social reform?
  - 2) Who called the pillar of social democracy?
  - 3) What is Industrialization?
  - 4) State the meaning of Globalization.
  - 5) Who is Advocate of social Justice?
  - 6) Who is the founder of Reservation policy?
  - 7) State the meaning of Modernization.
  - 8) Who established the Satyashodhak Samaj?
2. Write short notes on any two. 10
  - 1) Dr. Babasaheb Ambedkar's thoughts on caste system.
  - 2) Concept of Nation Building.
  - 3) Sanskritization.
3. Explain the contribution of Mahatma Phule in social Reforms. 10
4. Explain the status of Indian women in post Independent period. 10
5. Write an essay on National Integration. 10

*****

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रं. 1 आणि 2 अनिवार्य आहेत.
6. प्रश्न क्रं. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - 1) सामाजिक सुधारणा म्हणजे काय?
  - 2) सामाजिक लोकशाहीचा प्रणेता कोणाला म्हटले जाते?
  - 3) औद्योगिकीकरण म्हणजे काय?
  - 4) जागतिकीकरणाचा अर्थ सांगा.
  - 5) सामाजिक न्यायाचा पुरस्कर्ता कोण?
  - 6) आरक्षण धोरणाचे जनक कोण?
  - 7) आधुनिकीकरणाचा अर्थ सांगा.
  - 8) सत्यशोधक समाजाची स्थापना कोणी केली?
2. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 10
  - 1) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे जाती व्यवस्थेविषयीचे विचार.
  - 2) राष्ट्र बांधणीची संकल्पना.
  - 3) संस्कृतीकरण.
3. म. फुले यांचे सामाजिक सुधारणाविषयीचे योगदान स्पष्ट करा. 10
4. स्वातंत्र्योत्तर काळातील भारतीय स्त्रीचा दर्जा स्पष्ट करा. 10
5. 'राष्ट्रीय एकात्मता' या विषयावर निबंध लिहा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GROUP A : COMPULSORY ENGLISH : CENG - 361
Compulsory English - II
(36011)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figures to right indicate full marks.

1. a) Answer the following questions in about 200 words (any one). 7
  - i) What is the significance of the title "A Dollar"?
  - ii) Draw a character sketch of Dr. Kraus.
- b) Answer the following questions in about 60 words each (any two). 8
  - i) How does Comedian appreciate a dollar?
  - ii) Where are the members of stranded strolling players standing? Why?
  - iii) Who was Carl Baecke? What role does he perform in the play, "Day of Atonement"?
  - iv) What happens with Dr. Kraus at the end of the play?
2. a) Answer the following questions in about 200 words (any one). 7
  - i) Evaluate Dr. Mayee's faith in the spread of knowledge and creating environment awareness to meet the two challenges faced by the world to-day.

ii) What prompts the father to write a letter to his little son?

b) Answer the following questions in about 60 words each (any two). 8

i) Describe the effects of global warming.

ii) What are the two ways of living life in the world of today? Write the answer with reference to "A Letter From a Father to his Little Son".

iii) What according to Rajesh Mani, is the youth's duty towards democracy?

iv) Show how Amartya Sen attacks committee-decisions.

3. a) Write essay on any one of the following. 6

i) A Railway Accident.

ii) Mobile Madness.

iii) Terrorism.

b) Write a script of group discussion on the topic, "Meditation for better health". 4

OR

How does a candidate prepare himself for an interview?

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

वसंत - 042 / 043

GENERAL PAPER : GROUP F : GEOGRAPHY : GG - 361

(A) Industrial Geography (New) (36115)

(B) Political Geography (New) (36215)

P. Pages : 8

*(A) Industrial Geography
(New) (36115)*

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figure to right indicate full marks.
6. Use of map stencils is allowed.

1. a) Choose the appropriate alternative from the given below and rewrite the correct sentence. 2
  - i) Industrial geography means.....
    - a) Manufacturing geography
    - b) Agricultural geography
    - c) Population geography
    - d) Environmental studies
  - ii) The arts of sculpturing and crafting was developed in the ..... period.
    - a) British
    - b) Mogal
    - c) Yadav
    - d) Post - Independence
- b) Write true or false if false rewrite the correct statement. 2
  - i) Tata Iron and steel company established by Shri. Jamnalal Bajaj.
  - ii) Industrial revolution start up during 1760 to 1830 in Europe.

- c) Write answers in one sentence. 2
 i) Write the definition of industrial geography.
 ii) How many industrial region in India.
- d) Give the correct geographical terms for the following statements. 2
 i) The industries which produce handmade products are called.....
 ii) The region, in which more industries are concentrated.
2. Write short answers any two. 8
 i) What is meant by environmental degradation.
 ii) What is meant by Industrial hazards.
 iii) Explain the nature and scope of industrial geography.
3. Write answer in brief. 3
 a) What are the problems of agricultural and industrial unrest.
 OR
 State of characteristics of weber theory.
 b) Write three reason affecting to industry location. 3
 OR
 Explain the concept of 'Least cost in brief.
 c) State any two major industrial belt in India. 2
4. Explain / describe in brief.
 a) Write in brief about cotton – textile industries in India. 4
 OR
 Which cultural factors affecting to industrial location ?
 b) Describe the role of globalization in manufacturing sector. 4
 OR
 What are the issues related to industries and SEZ.
5. Short notes any two. 8
 i) SEZ
 ii) Least cost theory
 iii) Industrial Regionalization

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
6. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
7. नकाशा स्टेन्सिलचा वापर करण्यास परवानगी आहे.

1. अ) अचूक पर्याय निवडा व वाक्य पुन्हा लिहा. 2

- 1) औद्योगिक भूगोल म्हणजेच .....
 अ) निर्मिती उद्योगाचा भूगोल   ब) कृषी भूगोल
 क) लोकसंख्या भूगोल   ड) पर्यावरणाचा अभ्यास
- 2) शिल्पकाम आणि कलाकुसरी ..... काळात विकसित झाली.
 अ) इंग्रज   ब) मोगल
 क) यादव   ड) स्वातंत्र्योत्तर

ब) चूक की बरोबर ते लिहा वाक्य चूक असल्यास ते बरोबर करून लिहा. 2

- 1) टाटा आयरन आणि स्टील कंपनी श्री. जमनालाल बजाज यांनी स्थापन केली.
- 2) इ. स. 1760 ते 1830 या कालावधीत युरोपमध्ये औद्योगिक क्रांती घडून आली.

क) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. 2

- 1) औद्योगिक भूगोलाची व्याख्या लिहा.
- 2) भारतात किती औद्योगिक विभाग आहेत ?

ड) खालील विधानांसाठी योग्य भौगोलिक संज्ञा लिहा. 2

- 1) हाताने विविध वस्तू तयार करणाऱ्या उद्योगांना ..... म्हणतात.
- 2) ज्या प्रदेशात उद्योगधंद्याचे केंद्रीकरण झाले आहे असा प्रदेश .....

2. थोडक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही दोन. 8
- 1) पर्यावरणीय अवनती म्हणजे काय ?
  - 2) औद्योगिक आपत्ती म्हणजे काय ?
  - 3) औद्योगिक भूगोलाचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
3. थोडक्यात उत्तरे लिहा. 3
- अ) कृषी व औद्योगिक अशांततेच्या समस्या कोणत्या ?
किंवा
वेबरच्या सिध्दांताची वैशिष्टे सांगा.
- ब) उद्योग स्थानिकीकरणाला प्रभावित करणारी तीन कारणे सांगा. 3
किंवा
न्यूनतम खर्च किंमत (Least Cost) संकल्पना स्पष्ट करा.
- क) भारतातील कोणतेही दोन औद्योगिक पट्टे सांगा. 2
4. थोडक्यात स्पष्टीकरण / वर्णन करा.
- अ) भारतातील सुती कापड उद्योगाविषयी थोडक्यात माहिती लिहा. 4
किंवा
उद्योगाच्या स्थानिकीकरणाला प्रभावित करणारे सांस्कृतिक घटक कोणते ?
- ब) निर्मिती क्षेत्रात जागतिकीकरणाचे स्थान विशद करा. 4
किंवा
उद्योग व विशेष आर्थिक क्षेत्र यांच्याशी संबंधीत बाबी कोणत्या ?
5. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 8
- 1) विशेष आर्थिक क्षेत्र (सेझ)
  - 2) न्यूनतम खर्च किंमत सिध्दांत.
  - 3) औद्योगिक प्रादेशिकरण.

*****

B) Political Geography
(New) (36215)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Use of map stencils is allowed.
5. All questions are compulsory.
6. Draw suitable diagrams wherever necessary.

1. a) Choose the appropriate alternative from those given below and rewrite the correct sentence. 2
  - i) The Nakshalist movement is found in ..... district of Maharashtra.

a) Gadchiroli	b) Nagpur
c) Wardha	d) Amravati
  - ii) State is .....

a) Sovereign	b) Self sufficient
c) Developed	d) None of these
- b) Write true or false, if false rewrite the correct sentence. 2
  - i) Three sides of the nation is surrounded by water, the location of that state is known as peninsular.
  - ii) The boundary line between India and China is known as Mcmohan line.
- c) Write answer in one sentence. 2
  - i) What is mean by nation ?
  - ii) What is mean by boundaries ?
- d) Give correct terms for the following. 2
  - i) Politically united people in a specific region is known as.....
  - ii) The interrelationship between the physical region and political issues is known as .....

2. Write short answers **any two**. 8
- i) Explain the scope of political geography.
  - ii) Explain the various types of location affecting on the political life of state.
  - iii) Critically examine the Mackinder's Heartland theory.
3. Give the answer in brief. 3
- a) Explain the elements of centripetal forces.
- OR**
- Explain marine boundaries of India.
- b) Distinguish between boundaries and Frontiers. 3
- OR**
- Explain the fundamental elements of state.
- c) What are the main types of Geostrategy ? 2
- OR**
- What is mean by centrifugal forces ?
4. Explain / Describe in brief.
- a) Explain the genetical boundaries. 4
- OR**
- Which are the controlling measures of Nakshalite movement ?
- b) Write summary of Spykman's 'Rimland theory'. 4
- OR**
- Which are the measures of Kashmir issue ?
5. Write short notes **any two**. 8
- i) Mcmohan line.
  - ii) Nature of political geography.
  - iii) Causes of Naxalist.

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सीलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
6. नकाशा स्टेन्सील वापरण्यास परवानगी आहे.
7. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

1. अ) पुढील विधानासाठी खाली दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडा व वाक्य पुन्हा लिहा. 2
  - 1) नक्षलवादी चळवळ महाराष्ट्रातील ..... जिल्ह्यात आढळते.
 अ) गडचिरोली   ब) नागपूर
 क) वर्धा   ड) अमरावती
  - 2) राज्य हे ..... असते.
 अ) सार्वभौम   ब) स्वयंपूर्ण
 क) विकसीत   ड) यापैकी नाही
- ब) खालील विधाने सत्य का असत्य ते सांगा असत्य असल्यास सत्य वाक्य पुन्हा लिहा. 2
  - 1) ज्या देशाच्या तीन बाजू जलाशयाने व्यापलेल्या असतात त्या देशाचे स्थान द्विपकल्पीय असते.
  - 2) भारत व चीन देशांदरम्यान असलेल्या सीमारेषेला मॅकमोहन रेषा म्हणतात.
- क) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. 2
  - 1) राष्ट्र म्हणजे काय ?
  - 2) सीमारेषा म्हणजे काय ?
- ड) खालील विधानासाठी योग्य संज्ञा लिहा. 2
  - 1) एका निश्चित भूप्रदेशात राजकीयदृष्ट्या संपटीत झालेले लोक म्हणजे .....
  - 2) भूप्रदेश व राजकीय घटना यांच्या परस्पर संबंधाचा अभ्यास म्हणजे .....

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सीलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
6. नकाशा स्टेन्सील वापरण्यास परवानगी आहे.
7. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

1. अ) पुढील विधानासाठी खाली दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडा व वाक्य पुन्हा लिहा. 2
  - 1) नक्षलवादी चळवळ महाराष्ट्रातील ..... जिल्ह्यात आढळते.
 अ) गडचिरोली   ब) नागपूर
 क) वर्धा   ड) अमरावती
  - 2) राज्य हे ..... असते.
 अ) सार्वभौम   ब) स्वयंपूर्ण
 क) विकसीत   ड) यापैकी नाही
- ब) खालील विधाने सत्य का असत्य ते सांगा असत्य असल्यास सत्य वाक्य पुन्हा लिहा. 2
  - 1) ज्या देशाच्या तीन बाजू जलाशयाने व्यापलेल्या असतात त्या देशाचे स्थान द्विपकल्पीय असते.
  - 2) भारत व चीन देशांदरम्यान असलेल्या सीमारेषेला मॅकमोहन रेषा म्हणतात.
- क) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. 2
  - 1) राष्ट्र म्हणजे काय ?
  - 2) सीमारेषा म्हणजे काय ?
- ड) खालील विधानासाठी योग्य संज्ञा लिहा. 2
  - 1) एका निश्चित भूप्रदेशात राजकीय घटना घडतील झालेले लोक म्हणजे .....
  - 2) भूप्रदेश व राजकीय घटना यांच्या परस्पर संबंधाचा अभ्यास म्हणजे .....

2. थोडक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही दोन. 8
- 1) राजकीय भूगोलाची व्याप्ती स्पष्ट करा.
  - 2) विविध प्रकारच्या स्थानांचा राज्याच्या राजकीय जीवनावर कसा परिणाम होतो ते स्पष्ट करा.
  - 3) मॅकीण्डरच्या मर्मभूमी सिध्दांताचे टिकात्मक परिक्षण करा.
3. थोडक्यात उत्तरे लिहा. 3
- अ) केंद्रानुगामी शक्तींचे घटक स्पष्ट करा.
- किंवा
- भारताच्या सागरीसीमा स्पष्ट करा.
- ब) सीमा व सीमाप्रदेश यातील फरक स्पष्ट करा. 3
- किंवा
- राज्याचे मुलभूत घटक स्पष्ट करा.
- क) भूसामरिकतेचे मुख्य प्रकार कोणते ? 2
- किंवा
- केंद्रोत्सारी शक्ती म्हणजे काय ?
4. थोडक्यात वर्णन / स्पष्टीकरण करा. 4
- अ) उत्पत्तीमुलक सीमारेषा स्पष्ट करा.
- किंवा
- नक्षलवादी चळवळ नियंत्रणात आणण्यासाठी कोणत्या उपाययोजना असाव्यात.
- ब) स्पार्इकमनच्या किनारभूमी सिध्दांतांचा सारांश लिहा. 4
- किंवा
- काश्मिर समस्येवरील उपाय कोणते.
5. टिपा लिहा फक्त दोन. 8
- 1) मॅकमोहन रेषा.
  - 2) राजकीय भूगोलाचे स्वरूप.
  - 3) नक्षलवादाची कासणे.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP D : POLITICAL SCIENCE : POL - 361

(A) Western Political Thought - II (36111) /

(B) Thought of Dr. B. R. Ambedkar - II (36112)

P. Pages : 4

(A) Western Political Thought - II (36111)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Questions No. 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt any two questions from question No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.
7. In any controversy between English and Marathi version of question paper, the English version will be accepted as correct and Final.

1. Write answer the following questions in two sentences any five. 10
  - i) Which essential conditions for secured the political liberty suggested by H. J. Laski?
  - ii) Write Karl Marx's brief views of state.
  - iii) State T. H. Green's brief views about state.
  - iv) What is freedom of thought and expression according to J. S. Mill?
  - v) What is the theory of dialectics according to Karl Marx?
  - vi) Write T. H. Green's kinds of war.
  - vii) What is utilitarianism according to J. S. Mill?
2. Write short notes on any two of the following. 10
  - i) T. H. Green's views on property.
  - ii) H. J. Laski's thoughts on Rights.
  - iii) Class Conflict.
  - iv) J. S. Mill's Principles of concept of freedom.
3. Elaborate Karl Marx's classless and stateless society. 10
4. Explain T. H. Green's thoughts on Individual Rights. 10
5. Discuss H. J. Laski's merits and demerits of the Pluralistic Theory of sovereignty. 10

*****

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 आणि 2 अनिवार्य आहेत.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - i) एच. जे. लास्की यांनी सुचविलेली राजकीय स्वातंत्र्य सुरक्षित राहण्यासाठीच्या आवश्यक बाबी कोणत्या?
  - ii) राज्याबाबत कार्ल मार्क्सचे थोडक्यात मते लिहा.
  - iii) राज्याबाबत टी. एच. ग्रीनचे थोडक्यात विचार सांगा.
  - iv) जे. एस. मिल यांचे विचार आणि अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य म्हणजे काय?
  - v) कार्ल मार्क्सच्या मते विरोध विकासवाद सिद्धांत म्हणजे काय?
  - vi) टी. एच. ग्रीन यांनी सांगितलेल्या युद्धाचे प्रकार लिहा.
  - vii) जे. एस. मिलच्या मते उपयोगितावाद म्हणजे काय?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टीपा लिहा. 10
  - i) टी. एच. ग्रीनचे संपत्तीबाबत मते.
  - ii) एच. जे. लास्कीचे हक्कांबाबत विचार.
  - iii) वर्ग संघर्ष.
  - iv) जे. एस. मिल यांचे स्वातंत्र्याच्या संकल्पनेची तत्वे.
3. कार्ल मार्क्सच्या वर्गविहीन व राजविहीन समाजव्यवस्थेचे वर्णन करा. 10
4. टी. एच. ग्रीन यांचे मानवी हक्कासंबंधीचे विचार स्पष्ट करा. 10
5. एच. जे. लास्कीच्या सार्वभौमत्वाच्या अनेक सत्तावादी सिद्धांताच्या गुणदोषां विषयी चर्चा करा. 10

*****

(B) Thought of Dr. B. R. Ambedkar – II (36112)**Time : Two Hours****Max. Marks : 40****Instructions to Candidates :**

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Questions No. 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt any two questions from question No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Write answer in two sentences any five. 10
  - 1) Write two principles of Liberalism by Dr. Babasaheb Ambedkar.
  - 2) Write two characteristics of socialism tell by Dr. Ambedkar.
  - 3) Write definition of Liberalism by Dr. Ambedkar.
  - 4) Write two characteristics of Parliamentary Democracy tells by Dr. Ambedkar.
  - 5) When Dr. Ambedkar was wrote 'The Problem of Rupee'.
  - 6) Give any one point of mark which Dr. Ambedkar agree with Karl Marx.
  - 7) Write two characteristics of Ambedkarism.
  - 8) When Poona Pact signed.
2. Write short notes any two. 10
  - 1) Dr. Ambedkar's thought on Nationalism.
  - 2) Dr. Ambedkar's concept of Socialism.
  - 3) Dr. Ambedkar's concept of Democratic Socialism.
  - 4) Dr. Ambedkar's thought on Agriculture.
3. Explain Dr. Babasaheb Ambedkar's thought on 'Democracy'. 10
4. Explain Dr. Ambedkar's thought on Economical development. 10
5. Write comparison between thought of Dr. Babasaheb Ambedkar and M. K. Gandhiji. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 आणि 2 अनिवार्य आहेत.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न लिहा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - 1) डॉ. आंबेडकरांचे उदारमतवादाची दोन तत्वे लिहा.
  - 2) डॉ. आंबेडकरांनी सांगितलेली समाजवादाची दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
  - 3) डॉ. आंबेडकरांची उदारमतवादाची व्याख्या लिहा.
  - 4) डॉ. आंबेडकरांनी सांगितलेली संसदीय लोकशाहीची दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
  - 5) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी 'दि प्रॉब्लेम ऑफ रुपी' हा ग्रंथ कधी लिहीला.
  - 6) डॉ. आंबेडकर आणि कार्ल मार्क्स यांत साम्य दाखविणारा एक विचार लिहा.
  - 7) आंबेडकरवादाचे दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
  - 8) पुणे करार कधी झाला.
2. टिपा लिहा कोणत्याही दोन 10
  - 1) डॉ. आंबेडकरांचे राष्ट्रवादाविषयी विचार.
  - 2) डॉ. आंबेडकरांची समाजवादाची संकल्पना.
  - 3) डॉ. आंबेडकरांची लोकशाही समाजवादाची संकल्पना.
  - 4) डॉ. आंबेडकरांचे कृषी विषयक विचार.
3. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे लोकशाहीबाबतचे विचार स्पष्ट करा. 10
4. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक विकासाबाबतचे विचार स्पष्ट करा. 10
5. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व म. गांधीजींच्या विचारांची तुलना करा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP B.3 : ENGLISH : ENG - 361
The Study of English Language - II
(36241)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figures to the right indicate full marks.

1. a) Define and illustrate the following morphological terms any five. 10

i) Infix	ii) Base
iii) Inflectional suffix	iv) Prefix
v) Bound morpheme	vi) Genitive suffix
vii) Blending	viii) Onomatopoeia.
- b) Analyse the following words morphologically any four. 4

i) departmental	ii) deer (plural)
iii) discharge	iv) dehumanise
v) artist	vi) international
vii) faithful	viii) aside
2. a) Write short answers to the following questions in about 60 words each any two. 10
  - i) Illustrate the concept of 'National Concord'.

- ii) Discuss the phenomenon of adding letter in English spelling.
- iii) What is a clause ? What are its units ?
- iv) Write a note on major words in English.

b) Analyse the structure of the following Noun phrases **any two.** 4

- i) The library
- ii) Kohinoor fan
- iii) Several of the problems
- iv) Smart promising youth

c) Analyse the structure of the following verb phrases **any two.** 4

- i) Had been done
- ii) Were
- iii) Can be written
- iv) Are studying

3. Write conversations in about 100 words each on the following situations involving at least two persons and not more than five persons **any two.** 8

- i) You are the representative of your class. Introduce the chief guest invited for Teacher's Day function organised by your department.
- ii) Miss Rita Navate visits a beauty parlour for hair – do. Write a conversation taking place between Miss Navate and the owner of the beauty parlour.
- iii) You are a student in special English class. Write a conversation between the students in the class and the professor of English on the play "Saint Joan".
- iv) You want to be a member of a public library in your town. You visit the library. Write a conversation taking place between you and the librarian.

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

General Paper : Group B.1 : Marathi : MAR - 361

(A) वाङ्मय प्रकाराचा अभ्यास (ललित गद्य) (36021) /
(B) उपयोजित मराठी - II (36022)

P. Pages : 2

(A) वाङ्मय प्रकाराचा अभ्यास (ललित गद्य)
(36021)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
5. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

1. ललित गद्याची संकल्पना स्पष्ट करून ललित गद्याचे वैशिष्ट्ये विशद करा. 16
किंवा
तुम्ही अभ्यासलेल्या गो. वि. करंदीकरांच्या ललित गद्य लेखांचा आशय स्पष्ट करा.
2. पुढीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. 12
अ) 'जुना कोट' या लेखाचा आशय स्पष्ट करा.
ब) खांडेकरांचे 'गर्दी' विषयक तत्त्वज्ञान थोडक्यात सांगा.
क) "नैय्या मोरी मंझधार" ही गाण्याची ओळ खांडेकर कोणकोणत्या प्रसंगी गुणगुणतात ?
ड) 'बाभळीचे झाड' या पाठातील स्वातंत्र्य सैनिकाची शोकांतिका थोडक्यात लिहा.
इ) 'दिव्य भास' या पाठातील लेखकाच्या छंदाविषयी थोडक्यात वर्णन करा.
3. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. 12
अ) आराम खुर्चीचे महत्त्व ब) आनंदवनातील संत
क) स्पर्शाचे सामर्थ्य ड) पृथ्वी सुर्याभोवती फिरत नाही या लेखाचा आशय.

*****

(B) उपयोजित मराठी - II
(36022)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न आवश्यक.
5. उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

1. भाषांतराची आवश्यकता आणि महत्त्व स्पष्ट करून भाषांतरात येणाऱ्या अडचणींचा परामर्श घ्या. 16
किंवा
स्मरणिकेचा उद्देश स्पष्ट करून स्मरणिकेच्या अंकाची मांडणी कशी कराल ते सविस्तर सांगा.
2. पुढीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 12
  - 1) इंटरनेट म्हणजे काय ? त्याची उपयुक्तता स्पष्ट करा.
  - 2) चांगल्या सुत्र संचालकाचे महत्त्वाचे विशेष कोणते ?
  - 3) वेबसाईटचे स्वरूप स्पष्ट करा.
  - 4) कार्यक्रमातील प्रास्ताविकाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
  - 5) भाषांतर म्हणजे काय ?
3. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 12
  - 1) ई - मेल म्हणजे काय ? ई - मेलचे महत्त्व सांगा.
  - 2) पुढील शब्दांच्या मराठीतील संज्ञा सांगा.

i) Internet	ii) Chatting	iii) Search engine
iv) Blogs	v) Website	vi) Printer
  - 3) कार्यक्रमातील घटकांची योग्य क्रमाने मांडणी करा.
  - 4) पुढील इंग्रजी उताऱ्याचे मराठीत भाषांतर करा.
We sometimes think it should be very nice to have no work to do. How we envy rich people who have not to work for their living ? They can do just what they please all the year round ! Yet, when we feel like this, we make a mistake. Sometimes rich people are not happy we think there are because they are tired of having nothing to do. Most of us are happy when we have regular work to do for our living ; especially if the work is that we like to do.

*****

Seat
No

--	--	--	--	--	--

वसंत - 052 / 053

General Paper : Group B.1 : Urdu : URD - 361
(A) Urdu General - II (36041) /
(B) Urdu Applied and Functional - II (36042)

P.Pages : 2

(A) Urdu General - II (36041)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

ہدایات: ۱۔ سوالیہ پرچے پر سیٹ نمبر کے علاوہ کچھ نہ لکھیے۔

۲۔ جوابات صرف کالے رنگ کے پین سے لکھیے۔ ترسیم اور شکل کیلئے یکساں قلم یا کالی H.B. پینسل استعمال کرنے۔

۳۔ طلبہ کو یہ ہدایت دی جاتی ہے کہ انہیں جوابیہ پیپر کے علاوہ سبلی میٹ نہیں دیا جائے گا۔

۴۔ تمام سوالات لازمی ہیں۔ ۵۔ سوالات کے سامنے نمبر درج ہیں۔

۱۰ سوال ۱: فرق نعت گوئی پر ایک تفصیلی نوٹ تحریر کیجئے۔

یا

ثابت کیجئے کہ سرسید احمد خاں جدید اردو نثر کے بانی ہیں۔

۱۰ سوال ۲: درج ذیل میں سے کسی ایک مضمون پر تبصرہ کیجئے۔

بحث و تکرار۔ اپنی مدد آپ۔ خوشامد۔

۱۰ سوال ۳: کالج کے پرنسپل کے نام فیس معافی کے لئے ایک درخواست تحریر کیجئے۔

یا

گھر میں چوری ہو جانے پر علاقہ کے پولس آفیسر کے نام ایک شکایت نامہ تحریر کیجئے۔

۱۰ سوال ۴: مندرجہ ذیل میں صحیح جواب منتخب کر کے اپنی جوابی کاپی میں تحریر کریں۔

۱۔ مسدس کے ایک بند میں کتنے مصرعے ہوتے ہیں۔ تین۔ چار۔ پانچ۔ چھ

۲۔ آمد کس صنف شاعری کا جزو ہے۔ مرثیہ۔ قصیدہ۔ مثنوی۔ نعت

۳۔ مثنوی میں سب سے زیادہ شہرت حاصل کی۔ میر نے۔ مرزا شوق نے۔ میر حسن نے۔ اقبال نے۔

۴۔ اردو کا پہلا صاحب دیوان شاعر ہے۔ قلی قطب شاہ۔ ولی دکنی۔ میر۔ غالب۔

۵۔ ”شعرا لہم“ کس کی تصنیف ہے؟ حالی۔ شبلی۔ محمد حسین آزاد۔ سرسید۔

*****

(B) Urdu Applied and Functional - II (36042)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

ہدایات : ۱۔ سوالیہ پرچے پر سیٹ نمبر کے علاوہ کچھ نہ لکھیے۔

۲۔ جوابات صرف کالے رنگ کے پین سے لکھیے۔ تریسم اور شکل کیلئے یکساں قلم یا کالی H.B. پینسل استعمال کرے۔

۳۔ طلبہ کو یہ ہدایت دی جاتی ہے کہ انھیں جوابیہ پیپر کے علاوہ سلی مینٹ نہیں دیا جائے گا۔

۴۔ تمام سوالات لازمی ہیں۔

۵۔ تمام سوالات کے یکساں نمبرات ہیں۔

۱۰ سوال ۱: موجودہ دور میں ٹیلی وژن کی اہمیت پر روشنی ڈالیے۔

یا
ٹیلی وژن پر خاکہ نویسی کی تکنیک سے کیا مراد ہے؟ وضاحت کیجئے۔

۱۰ سوال ۲: ٹیلی ویژن اور فلم نویسی پر اظہار خیال کیجئے۔

یا
ٹیلی ویژن اور ڈرامہ نگاری کی تکنیک پر روشنی ڈالیے۔

۱۰ سوال ۳: اردو میں صحافت نگاری پر تبصرہ کیجئے۔

یا
صحافت کی جمہوری حکومت میں کیا اہمیت ہے وضاحت کیجئے۔

۱۰ سوال ۴: درج ذیل میں سے کسی دو عنوان پر اظہار خیال کیجئے۔

(۱) اردو طباعت کے مراحل

(۲) خبر نویسی

(۳) ٹیلی وژن اور سیرل۔

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

General Paper : Group B.2 : Hindi : HIN - 361

(A) हिंदी सामान्य - II (36051) /

(B) प्रयोजनमुलक हिंदी - II (36052)

P. Pages : 4

(A) हिंदी सामान्य - II (36051)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचनाएँ :-

1. प्रश्न पुस्तिकापर आसन क्रमांक के अलावा कुछ ना लिखे।
2. ग्राफ या आकृती निकालने के लिए पेपर छुडाते वक्त काले स्याही का पेन अथवा काली एच.बी. पेन्सिल का ही उपयोग किजिए।
3. अतिरिक्त पुरवनी नहिं दी जाएगी इस बात का विद्यार्थी ध्यान रखें।
4. सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
5. दाहिनी ओर प्रश्न के पूर्णांक हैं।

1. 'जनता का साहित्य' निबंध का विवेचन कीजिए।

10

अथवा

'विज्ञापन में बिकती नारी' निबंध में नारी के अत्यधिक और अनावश्यक प्रयोग पर व्यंग्य किया गया है स्पष्ट कीजिए।

2. निम्नलिखित में से किन्ही दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

10

- 1) भारतीय नारी और पाश्चात्य नारी में क्या अंतर है?
- 2) लेखक पूर्णसिंह के मतानुसार आचरण की सभ्यता का देश कैसा है?
- 3) प्रेमचंद के व्यक्तित्व का परिचय दीजिए।

3. निम्नलिखित अवतरणों में से किन्ही दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए।

10

- 1) "आपने तो कुछ सोचा ही होगा। मगर मैं इस पंडित को ही छेड़ना चाहता था, अभी नौजवान है, नया खून है, मार खाने की अभी शक्ति है, मेरी पीठ तो जर्जर हो चुकी है।"

- 2) "देश में सांस्कृतिक नवजीवन लाना है। देश का नवपुनरुत्थान करना है। राजनीति बिना नारी के सध भी जाए; किंतु, संस्कृत में नारी का सहयोग आवश्यक ही नहीं, अनिवार्य है।"
- 3) "एक बात और है कि संसार में कोई भी मनुष्य निंदा से नहीं गिरता। उसके पतन का कारण अपने ही भीतर के सद्गुणों का ह्रास होता है। इसी प्रकार कोई भी मनुष्य दूसरों की निंदा करने से अपनी उन्नति नहीं कर सकता। उन्नति तो उसकी तभी होगी, जब वह अपने गुणों का विकास करे।"

4. निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर निबंध लिखिए।

10

- 1) मेरा प्रिय लेखक।
- 2) बाढ़ पीड़ित की आत्मकथा।
- 3) शिक्षा और कम्प्यूटर।
- 4) आतंकवाद।
- 5) विज्ञान से लाभ और हानि

*****

(B) प्रयोजनमुलक हिंदी - II (36052)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचनाएँ :-

1. प्रश्न पुस्तिकापर आसन क्रमांक के अलावा कुछ ना लिखे ।
2. ग्राफ या आकृती निकालने के लिए पेपर छुडाते वक्त काले स्याही का पेन अथवा काली एच्.बी. पेन्सील का ही उपयोग किजिए ।
3. अतिरिक्त पुरवनी नहिं दी जाएगी इस बात का विद्यार्थी ध्यान रखें ।
4. सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
5. दाहिनी ओर प्रश्न के पूर्णांक हैं।

1. आदर्श पत्रकारिता किसे कहा जाता है? 10
अथवा
पत्रकार की योग्यताएँ बताइए।
2. निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्ही दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए। 10
  - 1) बैंक में धन जमा करने की नियमावली बताइए।
  - 2) लेखा परीक्षा (Audit) क्या होता है?
  - 3) चेक, हुंडी की जानकारी दीजिए।
3. अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए। 5
  - 1) विज्ञापन का स्वरूप बताइए।
  - 2) विज्ञापन की भाषा पर प्रकाश डालिए।
- आ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर विज्ञापन तैयार कीजिए। 5
  - 1) हाथ की घड़ी
  - 2) दंत मंजन
  - 3) अगरबत्ती

4. अ) निम्नलिखित में से किसी एक पत्र का प्रारूप तैयार कीजिए।

5

- 1) शिकायत पत्र
- 2) पुछताछ पत्र

आ) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच अनेक शब्दों के लिए एक शब्द लिखिए।

5

- 1) जो स्त्री कविता लिखती है।
- 2) जिसके दसमुख हैं।
- 3) याचना करने वाला।
- 4) जो साँप का खेल दिखाता है।
- 5) जो कभी मरने वाला नहीं है।
- 6) जो दुसरोँ के अधीन है।
- 7) जो मांस नहीं खाता है।

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP B.2 : SANSKRIT : SAN - 361
नाटक व मुक्तक काव्य - II (36081) (उत्तररामचरितम्)

P. Pages : 3

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सीलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

1. खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.
Answer the following questions in one sentence.

10

- 1) लवकुशांना जन्मापासून कोणती अस्त्रे अवगत आहेत?
What अस्त्राज did Lava & Kusha master in born?
- 2) शम्बूक कोठे तपश्चर्या करीत आहे?
Where is शम्बूक doing his तपश्चर्या ?
- 3) यज्ञीय अशवाचे अभिमंत्रण कोणी केले आहे?
Whom has done अभिमंत्रण of sacrificial horse?
- 4) तिसऱ्या अंकात कोणत्या नद्या मानव रूपाने येतात?
Which rivers appear in the human shape in the third net?
- 5) दशरथाने शांता कोणाला दत्तक दिली होती ?
Whom has शांता been adopted by Dashratha?
- 6) ऋष्यशृंगाच्या आश्रमातून कोण आले आहे?
Who has come from ऋष्यशृंगा's आश्रम?
- 7) आत्रेयी कोण आहे.
Who is आत्रेयी?

- 8) मुर्च्छित झालेला राम कोणत्या कारणाने शुध्दीवर येतो ?
How the unconscious Rama come to his senses?

OR

How does the unconscious Rama become conscious?

- 9) उत्तररामचरितम् या नाटकाचा मुख्य रस कोणता?
Which is the prime रस of उत्तररामचरितम् ?

- 10) तमसा सितेला काय आज्ञा देते ?
What is the order of तमसा to Seeta?

2. खालीलपैकी कोणत्या दोहोंची भाषांतर करा.
Translate **any two** of the following.

10

- 1) स्पर्श पुरा परिचितो नियतं स एव
संजीवनश्च मनसः परितोषणश्च ।
सन्तापजां सपदि यः परिद्वत्य मूर्च्छा
मानन्देन जडतां पुनरातनोति ।
- 2) रे हस्त दक्षिण मृतस्य शिशोर्द्विजस्य
जीवातवे विसृज शूद्रमूनौ कृपाणम् ।
रामस्य गात्रमसि निर्भरगर्भखिन्न -
सीताविवासनपटोः करुणा कुतस्ते ॥
- 3) विश्वम्भरा भगवती भवतीमसूत
राजा प्रजापतिसमो जनकः पिता ते ।
तेषां बधूस्त्वमसि नन्दिनि पार्थिवानां
येषां कुलेषु सविता च गुरुर्वयं च ॥

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.
Explain with references to context **any two** of the followings.

10

- 1) सन्तापकारिणो बन्धुजनविप्रयोगा भवन्ति ।
- 2) घनीभूतः शोको विकलयति मां मूर्च्छयति च ।
- 3) कर्तव्यानि खलु दुःखितैर्दुःखनिर्वापणानि ।

4. उत्तरमचरितम् ची नायिका सीतेचे व्यक्तिचित्रण करा.
Sketch the character of the Heroine of उत्तरमचरितम् "Sita".

10

OR / किंवा

खालीलपैकी दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.
Write short note on any two of the following.

- 1) छायाअंक
- 2) वासन्ती
- 3) भवभूतीची नट्यकला

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP G : PSYCHOLOGY : PSY - 361
(A) Applied Psychology & Modern Life (36171) /
(B) Environmental Psychology Issues & Applications
(36172)

P. Pages : 4

(A) Applied Psychology & Modern Life (36171)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Q. No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two question from question no. 3 to 5.
6. All question carry equal marks.
7. Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in two sentences. any five. 10
  - i) Define perceived control.
  - ii) What are the three steps in friendship?
  - iii) State the meaning of Cohabitation.
  - iv) Write a definition of group decision.
  - v) What is mistaken impression?
  - vi) Define interpersonal attraction.
  - vii) State the two characteristics of high personal control person.
  - viii) What is mean by remarriage?
2. Write short notes on any two of the following : 10
  - i) Learned optimism.
  - ii) Aids in making decision.
  - iii) Characteristics of family.
3. Define women psychology. Discuss the factors about cultural differences. 10
4. Explain the concept of first impression and mistaken impression. 10
5. Describe the various factors of marital adjustment. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 सोडविणे आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. कोणतेही पाच 10
  - 1) संवेदित नियंत्रणाची व्याख्या द्या.
  - 2) मैत्रीतील तीन अवस्था कोणत्या?
  - 3) सहजीवनाचा अर्थ सांगा.
  - 4) समूह विचाराची व्याख्या लिहा.
  - 5) चुकीची छाप म्हणजे काय?
  - 6) आंतरव्यक्तिक आकर्षणाची व्याख्या द्या.
  - 7) उच्च व्यक्तिगत नियंत्रण असणाऱ्या व्यक्तींची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
  - 8) पुनर्विवाह म्हणजे काय?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोन टीपा लिहा. 10
  - 1) संपादित आशावाद
  - 2) निर्णय प्रक्रियेतील सहाय्यके
  - 3) कुटूंबाची वैशिष्ट्ये
3. स्त्री मानसशास्त्राची व्याख्या द्या. स्त्री पुरुषांमधील सांस्कृतिक भेदांची चर्चा करा. 10
4. पहिली छाप व चुकीची छाप या संकल्पना स्पष्ट करा. 10
5. वैवाहिक समायोजनातील विविध घटकांचे वर्णन करा. 10

*****

(B) Environmental Psychology Issues & Applications (36172)**Time : Two Hours****Max. Marks : 40****Instructions to Candidates :**

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Q. No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write **any two** questions from question no. 3 to 5.
6. All question carry equal marks.
7. Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in two sentences. **any five.** **10**
  - i) How many distance in intimate relation?
  - ii) State the names of Personal Zones.
  - iii) State the types of territory.
  - iv) What are the Social responses about crowding?
  - v) What is mean by ambient stressors?
  - vi) State the meaning of Chemical pollution.
  - vii) What is environmental destructive tendencies?
  - viii) What is mean by fuel conservation?

2. Write short notes on **any two** of the following : **10**
  - i) Studies of Personal space.
  - ii) Crowding in home.
  - iii) Reinforcement Strategies of environmental destructive tendencies.

3. Evaluate critically the theoretical perspectives of crowding. **10**

4. Discuss in brief the perspectives of stress. **10**

5. Write in brief the information about "Chipko - Andolan". **10**

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 सोडविणे आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची प्रत्येकी दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. 10
  - 1) निकटता दर्शक संबंधातील आंतर किती असते?
  - 2) वैयक्तिक अवकाशाची नावे सांगा.
  - 3) प्रादेशिकतेचे प्रकार सांगा.
  - 4) गर्दीबाबत सामाजिक प्रतिक्रिया कोणत्या?
  - 5) परिसरीय तणावके म्हणजे काय?
  - 6) रासायनिक प्रदुषणाचा अर्थ सांगा.
  - 7) पर्यावरण विनाश प्रवृत्ती म्हणजे काय?
  - 8) इंधन संधारण म्हणजे काय?
2. थोडक्यात टिपा लिहा. कोणत्याही दोन 10
  - 1) वैयक्तिक अवकाशातील अभ्यास
  - 2) घरातील गर्दी
  - 3) पर्यावरण विनाश प्रवृत्तीबाबत प्रबलन योजना.
3. गर्दीबाबत औपपत्तिक दृष्टीकोनाचे चिकित्सात्मक मूल्यमापन करा. 10
4. ताणाच्या दृष्टीकोनांचे सविस्तर वर्णन करा. 10
5. चिपको आंदोलनावर सविस्तर माहिती लिहा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP C : ECONOMICS : ECO - 361
Indian Economy Since 1980 - IV
(36101)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt any two questions from Q. No. 3 to 5.
6. Draw neat diagram wherever necessary.
7. Figure to the right indicate full marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
  - a) What is black money?
  - b) What is public expenditure?
  - c) State why grants - in - aid given to state Government.
  - d) State two taxes of central Government.
  - e) Write any two functions of planning commission.
  - f) Write any two causes of financial conflict between centre and state - Government.
  - g) Write two names of tax reform committee.
  - h) State two parts of Indian public expenditure composition.
2. Write short notes on any two. 10
  - a) Functions of finance commission.
  - b) Sources of public debt.
  - c) Evaluation of Indian tax structure.
3. Explain the factors responsible for increase in public expenditure in India. 10
4. Explain the remedies on black money in India. 10
5. Explain the effects of deficit financing in India. 10

*****

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधुन कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. आवश्यक त्या ठिकाणी आकृती काढा.
8. उजवी बाजूकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - अ) काळापैसा म्हणजे काय ?
  - ब) सार्वजनिक खर्च म्हणजे काय ?
  - क) घटक राज्यांना सहाय्यक अनुदाने कशासाठी दिली जातात ते सांगा.
  - ड) केंद्र सरकारच्या दोन करांची नावे सांगा.
  - इ) नियोजन मंडळाची कोणतीही दोन कार्ये सांगा.
  - फ) केंद्र सरकार व राज्यसरकार यांच्यात विलीय तणावाची दोन कारणे लिहा.
  - ग) दोन कर सुधारणा समितींची नावे लिहा.
  - ह) भारताच्या सार्वजनिक खर्चाच्या संरचनेचे दोन भाग सांगा.
2. खालील दोहोंवर टिपा लिहा. 10
  - अ) वित्त आयोगाची कार्ये.
  - ब) सार्वजनिक कर्ज उभारण्याचे मार्ग.
  - क) भारतीय कररचनेचे मुल्यमापन.
3. भारतातील सार्वजनिक खर्चवाढीस जबाबदार घटक स्पष्ट करा. 10
4. भारतातील काळ्या पैशावरील, उपाययोजना स्पष्ट करा. 10
5. भारतातील तुटीच्या अर्थभरण्याचे परिणाम स्पष्ट करा. 10

*****

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP E : HISTORY : HIS - 361
History of Modern Europe (1914 - 1960)
(36121)

P. Pages : 2
Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Questions No. 1 & 2 are compulsory.
5. Write **any two** questions from questions No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.
7. Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in two sentences **any five.** **10**
  - i) When did the First World War began?
  - ii) What were the aims of League of Nations?
  - iii) Write main features of Fascism.
  - iv) Who wrote 'mein Kampf'?
  - v) When did America attack on Hiroshima and Nagasaki?
  - vi) When did the VNO established?
  - vii) State the aims of NATO.
  - viii) When did 'Warsa Pact'?
2. Write short notes on **any two** of the following. **10**
  - i) Causes of Failure of League of Nation.
  - ii) Nazism.
  - iii) Security council of UNO.
3. Explain the consequences of First World War. **10**
4. Describe the circumstances which led the rise of dictatorship in Italy under Mussolini. **10**
5. Explain the causes of Second World War. **10**

*****

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 व 2 सोडविणे आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजव्या बाजूकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
  - i) पहिले महायुद्ध कधी सुरु झाले?
  - ii) राष्ट्रसंघाची उद्दिष्टे काय होते?
  - iii) फॅसिझमची वैशिष्ट्ये लिहा?
  - iv) 'माझा लढा' (mein Kampf) कोणी लिहिला?
  - v) अमेरिकेने हिरोशिमा व नागासाकीवर केव्हा हल्ला केला?
  - vi) सयुक्त राष्ट्रसंघटनेची स्थापना कधी झाली?
  - vii) नॉर्थ अटलंटिक ट्रीटी ऑर्गनायझेशनचे ध्येय सांगा (NATO).
  - viii) वार्सा करार केव्हा झाला.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर संक्षिप्त टीपा लिहा. 10
  - i) राष्ट्रसंघाच्या अपयशाची कारणे.
  - ii) नाझीवाद.
  - iii) सयुक्त राष्ट्रसंघटनेची सुरक्षा समिती.
3. पहिल्या महायुद्धाचे परिणाम स्पष्ट करा. 10
4. मुसोलिनीच्या नेतृत्वाखाली इटालीत हुकूमशाहीच्या उदयाला कारणीभूत ठरलेल्या परिस्थितीचे वर्णन करा. 10
5. दुसऱ्या महायुद्धाचे कारणे स्पष्ट करा. 10

*****